

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA BUDOWNICTWA I PRZEMYSŁU MATERIAŁÓW BUDOWLANYCH

z dnia 28 marca 1972 r.

w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy wykonywaniu robót budowlano-montażowych i rozbiórkowych.

Na podstawie art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 30 marca 1965 r. o bezpieczeństwie i higienie pracy (Dz. U. Nr 13, poz. 91) zarządza się, co następuje:

Rozdział I

Przepisy wstępne.

§ 1. 1. Rozporządzenie ustala zasady bezpieczeństwa i higieny pracy przy wykonywaniu robót budowlano-montażowych i rozbiórkowych, przy obsłudze i konserwacji budowlanego sprzętu zmechanizowanego i pomocniczego oraz na placach składowych materiałów budowlanych na terenie budowy.

2. Gdy przepisy szczególne stawiają wymagania ostrzejsze w zakresie wykonywania robót budowlano-montażowych i rozbiórkowych niż przepisy rozporządzenia, należy stosować przepisy szczególne.

3. Przepis ust. 2 ma zastosowanie również w razie wydania przez producenta narzędzi lub sprzętu instrukcji ich stosowania.

4. Przy wykonywaniu rodzajów robót budowlano-montażowych, dla których nie ustalono w niniejszym rozporządzeniu szczegółowych wymagań, należy stosować warunki techniczne wykonywania robót budowlano-montażowych, przepisy szczególne, normy itp.

§ 2. Przez użyte w rozporządzeniu określenie:

- 1) „sprzęt zmechanizowany” — należy rozumieć maszyny i urządzenia, takie jak dźwignice, przenośniki, betoniarki, przeciągarki wagonowe, ciągniki i inny sprzęt o napędzie silnikowym,
- 2) „sprzęt pomocniczy” — należy rozumieć elementy nie stanowiące stałego wyposażenia budowlanego sprzętu zmechanizowanego, a stosowane przy wykonywaniu robót budowlanych, takie jak zawieszia, uchwyty, bloki przenośne, podstawki ładunkowe, pomosty przenośne, wózki ręczne, taczki, narzędzia i inne urządzenia pomocnicze,

3) „nadzór techniczny” — należy rozumieć odpowiednio do organizacji budowy i zakresu zadań — brygadzystę, majstra budowlanego, kierownika robót, kierownika budowy oraz personel inżynieryjno-techniczny wykonawcy robót budowlano-montażowych.

§ 3. Przy pracach określonych w § 1 może być zatrudniony wyłącznie pracownik, który:

- 1) posiada kwalifikacje przewidziane odrębnymi przepisami dla danego stanowiska,
- 2) uzyskał orzeczenie lekarskie o dopuszczeniu do określonej pracy.

§ 4. Nie wolno zatrudniać pracownika na danym stanowisku pracy w razie przeciwwskazań lekarskich oraz bez wstępnego przeszkolenia w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy.

§ 5. 1. Brygadzysta ma obowiązek organizowania, przygotowania i kierowania pracami brygady danej specjalności budowlanej w sposób zabezpieczający przed wypadkiem, zgodnie z obowiązującymi przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy i wytycznymi udzielonymi przez przełożonego.

2. Brygadzysta może kierować tylko jedną brygadą.

3. Brygadzysta powinien wyznaczyć zastępcę na czas swojej nieobecności w brygadzie.

§ 6. Wykonywanie funkcji operatorów maszyn budowlanych, dźwignicowych, kierowców wózków silnikowych i innych maszyn budowlanych o napędzie silnikowym wymaga posiadania uprawnień wydanych przez właściwą komisję kwalifikacyjną.

§ 7. 1. Operatorowi nie wolno opuszczać stanowiska pracy w czasie ruchu maszyny lub urządzenia budowlanego.

2. Wchodzenie i schodzenie ze stanowiska operatora powinno odbywać się wyłącznie po przeznaczonych do tego stopniach, schodach, drabinach itp.

§ 8. Przed oddaleniem się od maszyny lub urządzenia będącego w ruchu operator obowiązany jest zatrzymać silnik, maszynę lub urządzenie, a w razie potrzeby zahamować

oraz uniemożliwić włączenie do ruchu maszyny lub urządzenia przez osoby trzecie.

§ 9. 1. W razie stwierdzenia w czasie pracy uszkodzenia maszyny lub urządzenia budowlanego należy je niezwłocznie zatrzymać i wyłączyć dopływ energii ze źródła zasilania.

2. Wznawianie pracy maszyn i urządzeń bez usunięcia uszkodzenia jest zabronione.

§ 10. Roboty budowlano-montażowe powinny być prowadzone w sposób bezpieczny, określony w projekcie organizacji robót.

§ 11. 1. W razie powierzenia wykonania robót generalnemu realizatorowi inwestycji lub generalnemu wykonawcy, jest on gospodarzem na placu budowy. Ustala on wspólnie z podwykonawcami zasady nadzoru związane z bezpieczeństwem i higieną pracy na poszczególnych odcinkach robót.

2. Generalny realizator inwestycji (wykonawca) obowiązany jest do pełnienia nadzoru nad przestrzeganiem na placu budowy przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy oraz egzekwowania od podwykonawców przestrzegania tych przepisów.

§ 12. Przed oddaniem do eksploatacji nowego sprzętu zmechanizowanego lub pomocniczego zakład pracy powinien przeprowadzić próbę technicznej sprawności i zbadać, czy sprzęt spełnia wymagania w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy.

§ 13. Zakład pracy eksploatujący sprzęt zmechanizowany i pomocniczy oraz urządzenia techniczne nie objęte dozorem technicznym powinien we własnym zakresie zorganizować dozór, opracować instrukcje obsługi, przeprowadzać kontrole bieżące i okresowe oraz dokonywać obciążeń próbnych.

§ 14. Liczbę pracowników niezbędną do obsługi sprzętu zmechanizowanego określa się w instrukcji techniczno-ruchowej dla danej maszyny lub urządzenia.

§ 15. Zakład pracy powinien opracować szczegółowe instrukcje techniczno-ruchowe określające wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy dla poszczególnych stanowisk i przestrzegać ich stosowania.

§ 16. 1. Przy wykonywaniu robót na wysokości powyżej 2 m stanowiska pracy oraz przejścia należy zabezpieczyć barierą składającą się z deski krawężnikowej o wysokości 0,15 m i poręczy ochronnej umieszczonej na wysokości 1,10 m. Wolną przestrzeń pomiędzy deską krawężnikową a poręczą należy wypełnić częściowo lub całkowicie w sposób zabezpieczający pracowników przed upadkiem z wysokości.

2. Jeżeli roboty określone w ust. 1 są wykonywane przejściowo lub ich charakter uniemożliwia zastosowanie zabezpieczenia przewidzianego w ust. 1, należy wprowadzić inne skuteczne zabezpieczenie pracowników przed upadkiem.

§ 17. Pomosty robocze wykonane z desek lub bali powinny być dostosowane do przewidzianego obciążenia, szczelne i zabezpieczone przed zmianą ich położenia.

§ 18. Inspektorzy nadzoru inwestorskiego lub jednostki wykonujące czynności nadzoru inwestorskiego obowiązani są do kontroli nadzorowanych przez siebie robót również w zakresie przestrzegania przepisów i zasad bezpiecznych warunków pracy.

Rozdział 2

Zagospodarowanie placu budowy.

§ 19. 1. Zagospodarowanie placu budowy powinno być sprawdzone przed rozpoczęciem robót budowlanych przez komisję, złożoną z przedstawicieli zainteresowanych komórek przedsiębiorstwa, przedstawicieli organizacji związkowej i ewentualnie organizacji społeczno-zawodowych, działających w danej jednostce. Komisję powołuje dyrektor przedsiębiorstwa w porozumieniu z zainteresowanymi organizacjami.

2. Komisyjne sprawdzenie zagospodarowania placu budowy powinno obejmować w szczególności:

- 1) ogrodzenie terenu,
- 2) drogi,
- 3) doprowadzenie energii elektrycznej i wody,
- 4) urządzenia higieniczno-sanitarne,
- 5) urządzenia socjalno-bytowe.

§ 20. 1. Teren budowy lub robót powinien być w miarę potrzeby zabezpieczony ogrodzeniem.

2. Ogrodzenie placu budowy powinno być tak wykonane, aby nie stwarzało zagrożenia dla ludzi. Wysokość ogrodzenia powinna wynosić co najmniej 1,50 m.

§ 21. 1. W ogrodzeniu placu budowy powinny być wykonane oddzielne bramy dla ruchu pieszego, pojazdów drogowych i szynowych.

2. Dla pojazdów mechanicznych i rowerów należy w miarę możliwości wyznaczyć miejsca postoju (parkingi).

§ 22. 1. Drogi dojazdowe powinny posiadać utwardzoną nawierzchnię i oznakowanie zgodne z przepisami o ruchu na drogach publicznych.

2. Drogi i ciągi piesze na placu budowy powinny być utrzymane we właściwym stanie technicznym. Nie wolno na nich składować materiałów, sprzętu lub innych przedmiotów.

§ 23. Szerokość dróg komunikacyjnych na placu budowy powinna być dostosowana do używanych środków transportowych i nasilenia ruchu.

§ 24. Drogi szynowe i ich urządzenia na placu budowy powinny być wykonywane, utrzymywane i obsługiwane zgodnie z przepisami obowiązującymi w odniesieniu do kolei użytku niepublicznego.

§ 25. Jeżeli w związku z wykonywanymi robotami został zamknięty przejazd dla pojazdów, miejsce to należy oznakować zgodnie z przepisami o ruchu na drogach publicznych.

§ 26. 1. Na poboczach jezdni dróg głównych, przynajmniej po jednej stronie, powinien być wydzielony ciąg pieszy.

2. Szerokość ciągu pieszego powinna wynosić przy ruchu jednokierunkowym co najmniej 0,75 m, a przy dwukierunkowym co najmniej — 1,2 m.

§ 27. 1. Dozwolalne nachylenie zjazdów na placu budowy w linii prostej, przeznaczonych do ruchu kołowego, nie powinno przekraczać 15%, a przy zakrętach — 12%.

2. Nachylenie pochylni przeznaczonych do przenoszenia ciężarów nie powinno być większe niż 10%.

§ 28. 1. Przejścia dla pieszych powinny być wyznaczone w miejscach zapewniających bezpieczeństwo.

2. W razie wyznaczenia przejścia w miejscu niebezpiecznym, np. obok zagłębień, wykopów lub składowisk, przejście to powinno mieć przy ruchu jednokierunkowym szerokość nie mniejszą niż 0,75 m, a przy ruchu dwukierunkowym nie mniejszą niż 1,2 m.

3. Przejścia obok lub nad zagłębieniami powinny być zabezpieczone w sposób określony w § 16.

§ 29. 1. Wyjścia z magazynów oraz przejścia między budynkami dla pieszych, wychodzące na drogi szynowe i inne, powinny być zabezpieczone poprzecznymi poręczami ochronnymi o wysokości 1,10 m lub w inny sposób, np. przez labirynty.

2. Przepisy ust. 1 nie dotyczą wejść i wjazdów przeznaczonych do ruchu sprzętu zmechanizowanego.

§ 30. 1. Przejścia dla pracowników, znajdujące się na pochyłościach lub zboczach o nachyleniu większym niż 20° , należy zaopatrzyć w pochylnie z nabitymi poprzecznie listwami w odstępach najwyżej co 0,4 m lub wykonać schody o szerokości nie mniejszej niż 0,70 m z co najmniej jednostronną poręczą ochronną o wysokości 1,10 m.

2. Otwory w stropach, na których są prowadzone roboty lub też do których możliwy jest dostęp ludzi, należy szczelnie zakryć lub ogrodzić zgodnie z przepisami § 16.

§ 31. 1. Strefę niebezpieczną (miejsca niebezpieczne), w której istnieje źródło zagrożenia, np. z powodu możliwości spadania z góry przedmiotów lub materiałów, należy oznakować i ogrodzić poręczami bądź zabezpieczyć daszkami ochronnymi. Strefa niebezpieczna nie może wynosić mniej niż $\frac{1}{10}$ wysokości, z której mogą spadać przedmioty lub materiały — jednak nie mniej niż 6 m.

2. Daszki ochronne powinny znajdować się na wysokości nie mniejszej niż 2,4 m od terenu i ze spadkiem 45° w kierunku źródła zagrożenia. Pokrycie daszków powinno być szczelne i dostatecznie wytrzymałe na przebicie przez spadające przedmioty.

3. Używanie daszków ochronnych jako rusztowań lub miejsc składowania narzędzi, sprzętu, materiałów itp. jest zabronione.

4. W miejscach przejść i przejazdów szerokość daszka ochronnego powinna wynosić co najmniej o 1 m więcej niż szerokość przejścia lub przejazdu.

§ 32. Przejścia i miejsca niebezpieczne powinny być oznakowane znakami ostrzegawczymi lub znakami zakazu oraz dobrze oświetlone.

§ 33. 1. Na placu budowy powinny być wyznaczone miejsca do składowania materiałów.

2. W pomieszczeniach magazynowych należy umieścić tablice określające dopuszczalne obciążenie przypadające na metr kwadratowy powierzchni podłogi.

§ 34. Bramy należy zaopatrzyć w zabezpieczenia przed samoczynnym zamykaniem się.

§ 35. 1. Składowiska materiałów budowlanych i urządzeń technicznych powinny być wykonane w sposób zabezpieczający przed możliwością wywrócenia, zsunęcia lub rozsunięcia się składowanych materiałów i elementów.

2. Opieranie składowanych materiałów i elementów o płoty, słupy linii napowietrznych, budynki wznoszone lub tymczasowe jest zabronione.

3. Przy składowaniu materiałów odległość stosów nie powinna być mniejsza niż:

- 1) 0,75 m — od ogrodzenia i zabudowań,
- 2) 1,50 m — od zewnętrznej główki szyny kolejowej,
- 3) 5,00 m — od stałego stanowiska pracy.

4. Między stosami, pryzmami lub pojedynczymi elementami należy pozostawić przejścia o szerokości co najmniej 1 m oraz przejazdy o szerokości odpowiadającej gabarytowi naładowanych środków transportowych i powiększonej:

- 1) o 2 m przy ruchu jednokierunkowym i o 3 m przy ruchu dwukierunkowym środków poruszanych siłą mechaniczną,
- 2) o 0,6 m przy ruchu jednokierunkowym oraz o 0,9 m przy ruchu dwukierunkowym środków poruszanych przy pomocy siły ludzkiej.

§ 36. 1. Materiały powinny być składowane w miejscu wyrównanym do poziomu.

2. Materiały drobnicowe powinny być ułożone w stosy o wysokości nie większej niż 2 m, dostosowane do rodzaju i wytrzymałości tych materiałów.

3. Stosy materiałów workowanych powinny być układane krzyżowo i nie przekraczać 10 warstw.

§ 37. Układanie prefabrykatów (sposób ułożenia i liczba warstw) powinno być zgodne z instrukcją producenta.

§ 38. Wyciąganie materiałów z dolnych warstw stosów oraz podkopywanie zwalów materiałów sypkich jest zabronione.

§ 39. Wchodzenie i schodzenie ze stosu powinno odbywać się przy użyciu drabin (schodni).

§ 40. 1. Podczas mechanicznego załadunku i rozładunku materiałów budowlanych, ziemi itp. przemieszczanie ich bezpośrednio nad ludźmi oraz nad kabiną kierowcy jest zabronione.

2. Na czas czynności wymienionych w ust. 1 kierowca obowiązany jest opuścić kabinę.

§ 41. W czasie transportu elementów prefabrykowanych przewożenie osób na ładunku lub obok niego jest zabronione.

§ 42. Materiały chemiczne szkodliwe dla zdrowia należy przechowywać w szczelnych opakowaniach, na których powinny być podane przez producenta ich nazwa i uwagi o szkodliwości dla zdrowia.

§ 43. Miejsca pracy, drogi na placu budowy, dojścia i dojazdy powinny być w czasie wykonywania robót oświetlone zgodnie z obowiązującymi normami. Gdy światło dzienne nie jest wystarczające oraz o zmroku i w nocy należy zapewnić dostateczne oświetlenie sztuczne.

§ 44. Żurawie, maszty lub inne wysokie konstrukcje w porze nocnej i o zmroku powinny mieć na najwyższych punktach oświetlenie pozycyjne koloru czerwonego.

§ 45. 1. Punkty świetlne powinny być tak rozmieszczone, aby zapewniały odczytanie tablic i znaków ostrzegawczych oraz znaków sygnalizacji ruchu na terenie placu budowy.

2. Słupy z punktami świetlnymi na drogach znajdujących się na placu budowy powinny być rozmieszczone wzdłuż dróg, na ich skrzyżowaniach lub rozgałęzieniach. Na łukach dróg, przy jednostronnym oświetleniu, słupy należy ustawić po stronie zewnętrznej łuku.

§ 46. 1. Urządzenia elektryczne powinny być wykonane, utrzymywane i eksploatowane zgodnie z obowiązującymi przepisami i normami.

2. Prace związane z podłączeniem, badaniem, konserwacją i naprawą urządzeń elektrycznych powinny być wykonywane przez osoby posiadające odpowiednie uprawnienia.

§ 47. 1. Zabronione jest urządzenie stanowisk pracy, składowisk materiałów i elementów budowlanych lub maszyn i urządzeń budowlanych bezpośrednio pod liniami napowietrznymi lub w odległości bliższej (licząc w poziomie) od skrajnych przewodów niż:

- 1) 2 m — dla linii NN,
- 2) 5 m — dla linii WN do 15 kV,
- 3) 10 m — dla linii WN do 30 kV,
- 4) 15 m — dla linii WN powyżej 30 kV

— jeżeli przepisy szczególne w tym zakresie nie przewidują inaczej.

2. W razie stosowania urządzeń załadowczo-wyładowczych zachowanie odległości podanych w ust. 1 odnosi się do najdalej wysuniętego punktu ruchomego lub stałego elementów tych urządzeń oraz ładunku transportowanego tymi urządzeniami.

§ 48. Skrzynki rozdzielcze prądu do zasilania urządzeń mechanicznych na placu budowy powinny być zabezpieczone przed dostępem osób niepowołanych. Skrzynki te powinny być tak rozmieszczone na placu budowy, aby odległość od urządzeń zasilanych była jak najkrótsza i nie większa niż 50 m.

§ 49. Połączenia przewodów elektrycznych z urządzeniami mechanicznymi powinny być wykonane w sposób zapewniający bezpieczeństwo pracy osób obsługujących te urządzenia oraz zabezpieczone przed uszkodzeniami mechanicznymi.

§ 50. 1. Kontrola okresowa stanu urządzeń elektrycznych pod względem bezpieczeństwa powinna odbywać się co najmniej dwa razy w roku, w okresach najmniej korzystnych dla stanu izolacji tych urządzeń i ich oporności, a ponadto:

- 1) przed uruchomieniem urządzenia po dokonaniu zmian, przeróbek i napraw zarówno elektrycznych, jak i mechanicznych,
- 2) przed uruchomieniem urządzenia, które nie było czynne przez okres jednego miesiąca lub dłużej,
- 3) przed uruchomieniem urządzenia po jego przemieszczeniu.

2. Przy zastosowaniu w budowlanych urządzeniach elektrycznych przełącznika ochronnego należy sprawdzać działanie tego przełącznika każdorazowo na początku każdej zmiany.

§ 51. Wodę do picia i celów higieniczno-sanitarnych należy dostarczać w ilości nie mniejszej niż 20 litrów na jednego zatrudnionego najliczniejszej zmiany.

§ 52. 1. Na budowie, której czas trwania nie przekracza jednego roku, należy urządzić dla pracowników wydzielone pomieszczenie na jadalnię i szatnię oraz pomieszczenia do gotowania napojów, suszarnię odzieży, umywalnię i ustępy.

2. Na budowach wieloletnich należy urządzić dla pracowników szatnie na odzież czystą i brudną, jadalnię, suszarnię odzieży, umywalnię, natryski, pomieszczenie do gotowania napojów, kabiny higieny osobistej dla kobiet i ustępy.

3. Pomieszczenie na jadalnię należy wyposażać w stoły i taborety, a pomieszczenia na szatnię w szafki ubraniowe

wentylowane i taborety — w liczbie odpowiadającej wielkości zatrudnienia.

4. Powierzchnia użytkowa szatni odzieży czystej powinna wynosić 0,65 m², a szatni odzieży brudnej — 0,50 m² na jednego pracownika. Szatnia odzieży czystej i szatnia odzieży brudnej powinny mieścić się w wyodrębnionych pomieszczeniach.

5. Powierzchnia jadalni nie może wynosić mniej niż 0,70 m² na jednego pracownika najliczniejszej zmiany.

§ 53. Przy zatrudnieniu na budowie więcej niż 5 kobiet należy dla nich urządzić kabinę higieny osobistej o powierzchni co najmniej 1,50 m², wyposażoną w bidet i umywalkę z ciepłą i zimną wodą. Jedna kabina powinna przypadać najwyżej na 200 kobiet.

§ 54. W suszarni odzieży powinno przypadać co najmniej 0,40 m² powierzchni na jednego pracownika najliczniejszej zmiany. Suszarnia powinna znajdować się obok szatni.

§ 55. Na każdym 7 pracowników najliczniejszej zmiany powinno w umywalni przypadać co najmniej jedno stanowisko do mycia.

§ 56. Ciepła woda powinna być doprowadzona do co najmniej 60% zainstalowanych umywalk.

§ 57. Umywalnie powinny mieć powierzchnię zapewniającą dostęp do umywalk i posiadać bezpośrednie połączenie z szatniami.

§ 58. Pomieszczenie do gotowania napojów należy wyposażyć w zlewozmywak z ciepłą i zimną wodą.

§ 59. 1. Odległość od stanowisk pracy do jadalni nie powinna przekraczać 200 m, a do szatni — 500 m.

2. Jeżeli jadalnia nie sąsiaduje z umywalnią, należy wydzielić obok jadalni punkt mycia rąk (1 na 20 osób).

§ 60. Ustęp powinien posiadać co najmniej jedno oczko ustępowe na 25 zatrudnionych.

§ 61. W pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt ludzi powinno być zapewnione ogrzewanie do temperatury zgodnej z normami państwowymi i normatywami technicznymi projektowania.

§ 62. W sprawach dotyczących urządzeń higieniczno-sanitarnych, nie uregulowanych w niniejszym rozdziale, mają zastosowanie przepisy w sprawie ogólnych warunków higieniczno-sanitarnych w nowo budowanych lub przebudowywanych zakładach przemysłowych.

§ 63. Ścinanie, obalanie i karczowanie drzew znajdujących się na placu budowy należy wykonywać zgodnie z przepisami w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy pracowników zatrudnionych przy pozyskaniu drewna, karpiny i żywicy.

Rozdział 3

Sprzęt zmechanizowany, pomocniczy i urządzenia.

§ 64. Maszyny, urządzenia i sprzęt, które podlegają dozorowi technicznemu, a są eksploatowane na budowie, powinny posiadać dokumenty uprawniające do ich eksploatacji.

§ 65. 1. Sprzęt zmechanizowany i pomocniczy powinien posiadać ustalone parametry, takie jak dopuszczalny udźwig, możliwość, ciśnienie i temperaturę, uwidocznione przez trwałe i wyraźny napis.

2. Przeciążanie sprzętu zmechanizowanego oraz sprzętu pomocniczego ponad dopuszczalne obciążenie robocze jest zabronione, z wyjątkiem przeciążeń dokonywanych w czasie badań i prób.

§ 66. 1. Ruchome części mechanizmów sprzętu zmechanizowanego i pomocniczego zagrażające bezpieczeństwu powinny być zaopatrzone w osłony zapobiegające wypadkom.

2. Na stanowiskach pracy przy sprzęcie zmechanizowanym powinny być wywieszone instrukcje bezpiecznej obsługi i konserwacji.

3. Stałe stanowiska pracy przy sprzęcie zmechanizowanym powinny być obudowane ze wszystkich stron.

4. Nad czasowymi stanowiskami pracy powinny być wykonane daszki ochronne.

§ 67. Zmechanizowany i pomocniczy sprzęt powinien być przed rozpoczęciem pracy i przed zmianą sprawdzony pod względem sprawności technicznej i bezpiecznego użytkowania.

§ 68. Sprzęt zmechanizowany należy zabezpieczyć przed dostępem osób nie należących do obsługi.

§ 69. 1. Dokonywanie napraw, smarowanie i czyszczenie sprzętu zmechanizowanego będącego w ruchu jest zabronione.

2. Odtłuszczenie i oczyszczanie powierzchni sprzętu zmechanizowanego benzyną etylizowaną jest zabronione.

§ 70. Zblocza jednokrążkowe i wielokrążkowe, nie połączone na stałe ze sprzętem zmechanizowanym lub pomocniczym, powinny być raz na rok poddawane próbie na obciążenia.

§ 71. 1. Wciągarka ręczna powinna być wyposażona w korbę bezpieczeństwa lub w inne urządzenie spełniające warunki korby bezpieczeństwa.

2. Podnoszenie ciężarów przekraczających maksymalny udźwieg wciągarki jest zabronione.

§ 72. 1. Przewody do sprężonego powietrza powinny być atestowane oraz powinny mieć wytrzymałość dostosowaną do ciśnienia roboczego.

2. Używanie do powietrza sprężonego przewodów przetartych, uszkodzonych lub o nie znanej wytrzymałości jest zabronione.

§ 73. 1. Haki do przemieszczania ciężarów powinny być atestowane.

2. Stosowanie haków żeliwnych i stalowych jest zabronione.

3. Haki spawane mogą być stosowane po ponownej atestacji.

§ 74. Jeżeli przy przemieszczaniu ładunków zachodzi możliwość wysunięcia zawiesia z gardzieli haka, należy stosować haki wyposażone w urządzenia zamykające gardziel.

§ 75. Stosowanie elementów służących do zawieszania ładunku na hak, jak pierścieni, ogniwi, pętli itp., których wymiary uniemożliwiają swobodne włożenie elementów na dno gardzieli haka, jest zabronione.

§ 76. 1. Badanie stopnia zużycia haków i ustalenie ich przydatności do dalszej pracy powinno być przeprowadzane przed rozpoczęciem każdej zmiany roboczej.

2. Jeżeli wymiary gardzieli haka wskutek rozgięcia zwiększyły się o ponad 10% w stosunku do wymiaru początkowego, hak powinien być wymieniony.

§ 77. Urządzenia pomocnicze stosowane przy przeładunkach na placu budowy i w magazynach powinny być bezpieczne dla obsługi i niezawodne w użyciu.

§ 78. 1. Płyty do łączenia wagonu z rampą lub drugim wagonem powinny być zaopatrzone w zaczepy lub inne urządzenia zabezpieczające przed przesunięciem, a ich powierzchnie robocze powinny uniemożliwiać poślizg.

2. Płyty powinny być oznaczone trwałym i wyraźnym napisem wskazującym dopuszczalne obciążenie robocze.

§ 79. 1. Pomosty i stojaki używane do przeładunku powinny odpowiadać wymaganom wytrzymałościowym. Do-

puszczalne ich obciążenie powinno być uwidocznione trwałym, wyraźnym napisem.

2. Szerokość pomostów powinna być tak dostosowana do wymiarów przemieszczanego po nich ładunku bądź sprzętu, aby przynajmniej z dwóch jego boków pozostawała wolna przestrzeń do krawędzi pomostu o szerokości nie mniejszej niż 0,45 m.

3. Pomosty lub rampy przeznaczone do przejazdu pojazdów i sprzętu powinny być szersze o 1,2 m od gabarytu pojazdów i zabezpieczone poręczami ochronnymi.

4. Szybkość pojazdów na pomostach i rampach nie powinna przekraczać 5 km/godz.

§ 80. Do przemieszczania ładunków płynnych lub plastycznych oraz materiałów żrących i parzących powinny być stosowane specjalne pojemniki, a do ładunków płynnych w balonach — palety ze ścianami bocznymi.

§ 81. Podstawki ładunkowe i palety powinny mieć powierzchnie i krawędzie gładkie, aby nie powodowały kaleczenia rąk i uszkodzenia ładunku.

§ 82. 1. Zawiesia linowe i łańcuchowe powinny być wykonane z materiałów atestowanych.

2. Robienie węzłów na linach i łańcuchach i łączenie między sobą lin stalowych na długości jest zabronione.

§ 83. 1. Pętli zawiesi z lin powinny być łączone za pomocą splatania i zaciskania zgodnie z obowiązującą normą.

2. Do pętli zawiesi linowych powinny być wprowadzone kausze zabezpieczające liny przed przetarciem.

3. Zakończenia lin stalowych powinny być tak zabezpieczone, aby nie powodowały kaleczenia rąk.

§ 84. 1. Dopuszczalne obciążenie robocze zawiesi dwu- i wielocięgnowych uzależnione jest od wielkości kąta wierzchołkowego mierzonego po przekątnej między cięgnami i powinno wynosić:

- 1) przy kącie 45° — 90%,
- 2) przy kącie 90° — 70%,
- 3) przy kącie 120° — 50%

dopuszczalnego obciążenia zawiesia w układzie pionowym.

2. Kąt rozwarcia cięgien zawiesia nie powinien być większy niż 120°.

3. Przy użyciu zawiesia wielocięgnowego dla określenia obciążenia roboczego należy przyjmować, że pracują tylko dwa cięgna.

4. Przy użyciu dwóch zawiesi o obwodzie zamkniętym ich łączne obciążenie nie powinno być większe niż wielkość obciążenia roboczego przewidziana dla jednego zawiesia.

§ 85. Dopuszczalne obciążenie robocze dla zawiesi wykonanych z łańcuchów użytkowanych w temperaturach poniżej — 20°C należy obniżyć o 50%.

§ 86. 1. Zawiesia wykonane z lin stalowych powinny być niezwłocznie wycofane z eksploatacji, jeżeli:

- 1) na długości równej ośmiokrotnej średnicy liny liczba zauważalnych pękniętych drutów jest większa niż 10% całkowitej liczby drutów znajdujących się w linie przeciwnieżywej i,5% w linie współżywej.
- 2) występują oznaki przerdzewienia, zerwania spletek lub inne uszkodzenia.

2. Zawiesia wykonane z łańcuchów powinny być niezwłocznie wycofane z eksploatacji, jeżeli:

- 1) zużycie pręta ogniwa jest większe niż 1/5 pierwotnej średnicy pręta ogniwa,
- 2) ogniwa uległy deformacji lub wykazują inne widoczne uszkodzenia.

§ 87. 1. Stosowane na budowie wózki ręczne i taczki powinny posiadać konstrukcję zapewniającą jak największą stateczność przy pełnym załadunku, możliwość łatwego załadunku i rozładunku oraz jak najmniejszy opór jazdy.

2. Na wózku należy umieścić napis określający jego nośność.

§ 88. 1. Ładunek powinien być na wózku lub taczce ułożony w taki sposób, aby w czasie przewozu nie mógł spaść, rozsypać się, przewrócić lub wylać.

2. Ładunek powinien być tak rozmieszczony na wózku, aby nie przesłaniał pola widzenia osobie obsługującej wózek.

§ 89. Wózki do przewozu butli z gazami technicznymi, kwasami lub innymi żrącymi cieczami powinny być wyposażone w urządzenia zabezpieczające ładunek przed spadnięciem.

§ 90. Wózki ręczne na szynach, których pochylenie toru jest większe niż 1%, powinny być zaopatrzone w sprawnie działające hamulce.

§ 91. 1. Drogi komunikacyjne wózków i taczek nie mogą być nachylone więcej niż:

1) dla wózków szynowych	—	4%
2) dla wózków bezszynowych	—	5%
3) dla taczek	—	10%

2. Drogi dla taczek i wózków umieszczone nad poziomem terenu powyżej 1,0 m powinny być zabezpieczone w sposób określony w § 16.

§ 92. W sprawach nie uregulowanych w niniejszym rozdziale w zakresie transportu ręcznego obowiązują przepisy w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy pracowników zatrudnionych przy ręcznym dźwiganiu i przenoszeniu ciężarów, a w zakresie transportu za pomocą wózków jezdniowych napędzanych przepisy w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy eksploatacji wózków jezdniowych napędzanych w transporcie wewnątrzzakładowym.

§ 93. Przenośniki taśmowe stałe powinny być wyposażone w wyłączniki bezpieczeństwa umieszczone w łatwo dostępnych i dobrze oświetlonych miejscach, w odstępach nie większych niż 25 m, jeżeli nie posiadają wyłączników linkowych.

§ 94. Kąt pochylenia i dopuszczalna szybkość taśmy powinny być dostosowane do rodzaju ładunku.

§ 95. Części ruchome i wirujące przenośników znajdujące się w zasięgu pracy zatrudnionych powinny być zabezpieczone osłonami, a złącza końców taśmy gumowej przenośników powinny być obustronnie gładkie.

§ 96. 1. Mechanizmy służące do zmiany kąta nachylenia ramy przegubowej przewoźnego przenośnika powinny być tak ustawione i zabezpieczone, aby całkowicie uniemożliwiły samoczynną zmianę położenia ramy.

2. Dokonywanie zmiany kąta nachylenia ramy przenośnika w czasie jego ruchu jest zabronione.

§ 97. W sprawach nie uregulowanych w niniejszym rozdziale w zakresie obsługi przenośników obowiązują przepisy w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze przenośników oraz dokumentacja techniczno-ruchowa.

§ 98. Pomosty komunikacyjne powinny być zaopatrzone w sztywne poręcze, umieszczone na wysokości 1,10 m, poprzeczkę w połowie tej wysokości oraz krawężniki (bortnice) o wysokości co najmniej 0,15 m.

§ 99. 1. Koła jezdne żurawi powinny być zaopatrzone w osłony umieszczone w odległości nie większej niż 10 mm od główki szyny i przeznaczone do usuwania przedmiotów znajdujących się na drodze jazdy żurawia.

2. Podwozia żurawi powinny być zaopatrzone po obu stronach w zderzaki pomalowane barwą ostrzegawczą.

§ 100. Na końcach torów jezdnych żurawi powinny być umieszczone sprężyste odboje ustawione na wysokości zderzaków żurawia.

§ 101. 1. Żurawie powinny być wyposażone w urządzenia zabezpieczające przed przeciążeniem, w wyłączniki krańcowe oraz w sygnalizację dźwiękową automatyczną, działającą w czasie ruchu poziomego (jazdy) żurawia, a ponadto w sygnalizację uruchamianą z kabiny operatora.

2. Operator żurawia oraz brygada montażowa i brygada transportowa powinni stosować ustalony system ostrzegawczy sygnalizacji dźwiękowej i wzrokowej.

§ 102. Żuraw powinien być zaopatrzone w tablicę z oznaczeniem dopuszczalnego udźwigu, a jeżeli ma on zmienny udźwig, na tablicy powinien być podany udźwig obowiązujący przy określonych położeniach wysięgnika.

§ 103. 1. Żuraw o napędzie elektrycznym powinien być wyposażony w ochronę dodatkową przeciw porażeniu prądem elektrycznym.

2. Złącza szyn jezdnych powinny być zbocznikowane w sposób nie utrudniający dyatacji termicznej szyn.

§ 104. 1. Kabina operatora żurawia powinna być oddzielona od pomieszczenia maszynowni ścianką z izolacją przeciwakustyczną, a drzwi kabiny powinny być zamykane.

2. Jeżeli drzwi kabiny znajdują się na wysokości większej niż 20 cm ponad pomostami prowadzącymi do niej, należy zainstalować schodki lub stałe drabinki z poręczami, ułatwiające wejście i zejście.

3. W okresie zimowym kabina powinna być ogrzewana do temperatury + 15°C, a w okresie letnim temperatura w kabinie nie powinna przekraczać temperatury zewnętrznej.

§ 105. Operator powinien mieć możliwość sterowania żurawiem i obserwowania terenu pracy w pozycji siedzącej.

§ 106. 1. Lina nawijania na bębem powinna mieć taką długość, aby przy najniższym położeniu haka żurawia pozostały na bębnie co najmniej 3 zwoje, nie licząc odcinka liny służącego do przymocowania jej do bębna.

2. Obrzeża bębna linowego powinny wystawać ponad górną warstwę liny po pełnym jej nawinięciu co najmniej o jedną średnicę liny, a bębna łańcuchowego co najmniej o jedną szerokość ogniwa łańcucha.

§ 107. Bębny o wielowarstwowym nawijaniu liny lub łańcucha powinny być zaopatrzone w urządzenia, zapewniające prawidłowe układanie się każdej warstwy.

§ 108. Współczynnik bezpieczeństwa dla lin nośnych żurawi powinien wynosić co najmniej 5, jeżeli przepisy o dozorcze technicznym nie stanowią inaczej.

§ 109. Poziome przemieszczanie ładunku żurawiem powinno odbywać się na wysokości co najmniej 1 m ponad przedmiotami znajdującymi się na drodze przenoszonego ładunku.

§ 110. 1. Roboczy zasięg haka żurawia powinien sięgać co najmniej o 0,20 m dalej, niż położony jest środek ciężkości montowanego elementu lub miejsca układanego ładunku.

2. Podnoszenie ciężarów przy ukośnym ułożeniu liny żurawia jest zabronione.

§ 111. 1. Odległość pomiędzy skrajnią podwozia lub platformy obrotowej żurawia a zewnętrznymi częściami konstrukcji montowanego budynku lub jego zabezpieczeń tymczasowych bądź stosami składowanych materiałów lub elementów powinna wynosić co najmniej 0,75 m.

2. Zabronione jest:

- 1) składowanie materiałów pomiędzy skrajnią żurawia lub pomiędzy torowiskiem żurawia a konstrukcją budynku lub jego tymczasowych zabezpieczeń,
- 2) przechodzenie osób pomiędzy budynkiem a podwoziem żurawia i wychylanie się przez otwory budynku w czasie pracy żurawia,
- 3) przewożenie ludzi żurawiem w pojemniku, skrzyni lub w jakikolwiek inny sposób,
- 4) pozostawienie zawieszzonego elementu lub innego ładunku na haku żurawia w czasie przerw w pracy lub po jej zakończeniu,
- 5) podnoszenie żurawiem przymarzniętych lub zakleszczonych przedmiotów oraz wyrwanie słupów, jak również przedmiotów o nie znanym ciężarze.

§ 112. 1. Montaż lub demontaż żurawia należy wykonywać przy dobrej widoczności (co najmniej na odległość 30 m), a monterów zaopatrzyć w hełmy ochronne i pasy bezpieczeństwa z linką zabezpieczającą.

2. Montaż lub demontaż żurawia podczas deszczu, śnieży i gołoledzi oraz przy sile wiatru powyżej 10 m/sek. jest zabroniony.

§ 113. W sprawach eksploatacji żurawi, nie uregulowanych w niniejszym rozdziale, obowiązują przepisy w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze żurawi oraz przepisy o dozorcze technicznym.

§ 114. Stanowisko operatora wyciągu przyściennego powinno znajdować się w odległości nie mniejszej niż 6 m od konstrukcji wyciągu, przy czym operator powinien mieć możliwość obserwowania ruchu platformy na całej wysokości wyciągu.

§ 115. Nad stanowiskiem roboczym ładunku materiałów z poziomu terenu na platformę wyciągu powinien być wykonany daszek ochronny. Daszek ten powinien wystawać co najmniej 2 m licząc od zewnętrznej krawędzi platformy w kierunku miejsca dostawy materiałów.

§ 116. Wyciąg budowlany powinien być zaopatrzone w urządzenia sygnalizacyjne.

§ 117. Dostęp do platformy ładunkowej wyciągów przyściennych (szybowych) z pomostów roboczych, zamiast drzwiami, może być zabezpieczony ruchomymi zaporami o wysokości 1,10 m w odległości 0,3 m od krawędzi pomostu roboczego.

§ 118. 1. Ładunek przewożony na platformie wyciągu powinien być zabezpieczony przed zmianą położenia.

2. Platformy obrotowe powinny być zabezpieczone przed samoczynnym obracaniem się oraz posiadać obudowę zabezpieczającą przed wypadaniem ładunku.

§ 119. 1. Podniesienie i opuszczenie kosza betoniarki powinno być poprzedzone przez operatora sygnałem umownym.

2. Podchodzenie pod podniesiony kosz betoniarki jest zabronione.

§ 120. Podawanie masy betonowej lub zaprawy za pomocą pomp powinno być zgodne z instrukcją techniczno-ruchową.

§ 121. Pomiędzy stanowiskiem odbioru masy betonowej lub zaprawy a operatorem pompy powinna być zapewniona sygnalizacja.

§ 122. Przewody do transportu masy betonowej lub zaprawy zmieniające kierunek tłoczenia powinny mieć łagodne łuki. Przewody te należy przepłukać wodą lub mlekiem wapiennym po każdej przerwie w pracy, w czasie uniemożliwiającym stężenie masy.

§ 123. Przejeżdżanie lub chodzenie po przewodach do transportu masy betonowej lub zaprawy jest zabronione.

§ 124. Przy przenoszeniu, rozbieganiu lub przedłużaniu przewodów należy uprzednio wyłączyć pompę i zredukować w przewodach ciśnienie do zera.

§ 125. 1. W razie stwierdzenia nieprawidłowości w pracy pompy lub przewodów należy podawanie masy betonowej lub zaprawy niezwłocznie przerwać i podjąć czynności określone w § 124.

2. W razie zatkania się przewodu przepychanie go od strony wylotu jest zabronione.

3. Przy rozłączaniu i oczyszczaniu przewodu należy zawsze stosować ekran lub okulary ochronne.

§ 126. Zwiększanie ciśnienia pompy ponad dopuszczalne jest zabronione.

§ 127. 1. Użytkowanie i posługiwanie się narzędziami powinno być zgodne z instrukcją producenta.

2. Nie wolno używać narzędzi uszkodzonych oraz nie odpowiadających normom i warunkom technicznym. Narzędzia takie należy niezwłocznie wycofać z użytku.

§ 128. Narzędzia do pracy udarowej (młotki, przecinaki, przebijaki) nie mogą mieć:

- 1) uszkodzonych zakończeń roboczych,
- 2) rozklepów i ostrych krawędzi w miejscu trzymania ich ręką,
- 3) pęknięć, zadř itp.,
- 4) krótszych rękojeści niż 0,15 m.

§ 129. Rozmiar kluczy do nakrętek należy dostosować ściśle do wymiarów nakrętek. Odkręcanie i zakręcanie nakrętek kluczem przedłużonym rurą lub innym narzędziem jest zabronione.

§ 130. Kliny, przecinaki lub przebijaki stosowane do przecinania bądź przebijania elementów metalowych lub rozbijania konstrukcji budowlanej powinny mieć uchwyty nie krótsze niż 0,7 m.

§ 131. 1. Przy używaniu pistoletów do wstrzeliwania kołków należy zastosować środki zabezpieczające ludzi przed wypadkami.

2. Obsługę pistoletu wolno powierzać wyłącznie pracownikowi do tego uprawnionemu, który obowiązany jest stosować się do szczegółowych przepisów zawartych w instrukcji obsługi.

§ 132. Narzędzia ręczne o napędzie elektrycznym należy co najmniej raz na 10 dni kontrolować, jeżeli instrukcja producenta nie przewiduje innych terminów kontroli ich sprawności technicznej i zabezpieczeń przed porażeniem prądem. Wyniki kontroli powinny być notowane i przechowywane u kierownika budowy.

§ 133. 1. Urządzenia grzewcze na budowie powinny być eksploatowane zgodnie z instrukcją producenta.

2. Każde urządzenie grzewcze stosowane do podgrzewania pomieszczeń gazami spalinowymi powinno mieć określoną zawartość gazów toksycznych w spalinach. Dopuszczalne najwyższe stężenie tlenu węgla w powietrzu ogrzewanych pomieszczeń nie może przekraczać 0,03 mg CO/l powietrza.

3. Jeżeli urządzenia grzewcze nie odpowiadają wymaganiom określonym w ust. 2, gazy spalinowe powinny być odprowadzane na zewnątrz. Odprowadzanie gazów powinno być tak dokonane, aby nie powstała możliwość ich gromadzenia się w pomieszczeniach znajdujących się poniżej poziomu, na którym są zainstalowane urządzenia grzewcze.

§ 134. Zasilanie urządzeń grzewczych zużytymi olejami oraz dolewanie paliwa do czynnego grzejnika olejowo-gazowego i stosowanie paliw łatwo zapalnych do takiego grzejnika jest zabronione.

§ 135. 1. Przy stosowaniu grzejników gazowych (promienników podczerwieni) odległość pomiędzy butlą gazową a grzejnikiem nie powinna być mniejsza niż 2 m.

2. Pozostawianie bez nadzoru czynnych grzejników gazowych jest zabronione.

§ 136. Stosowanie koksowników do przesuszania pomieszczeń zamkniętych jest zabronione.

§ 137. 1. Przebywanie pracowników w pomieszczeniach osuszanych urządzeniami grzewczymi, wydzielającymi szkodliwe dla zdrowia spaliny w stopniu przekraczającym dopuszczalne stężenie podane w § 133 ust. 2, jest zabronione.

2. Do pomieszczeń, o których mowa w ust. 1, mogą mieć dostęp wyłącznie pracownicy obsługujący urządzenia grzewcze i mający nad nimi nadzór. Mogą oni przebywać w tych pomieszczeniach tylko przez okres czasu niezbędny do zapewnienia eksploatacji i dozoru tych urządzeń.

3. Przy wchodzeniu do pomieszczeń osuszanych urządzeniami, o których mowa w ust. 1, należy zachować środki ostrożności. Niezwłocznie po wejściu należy pomieszczenie przewietrzyć.

Rozdział 4

Rusztowania budowlane.

§ 138. Rusztowania powinny:

- 1) posiadać pomost o powierzchni roboczej wystarczającej dla zatrudnionych oraz do składowania narzędzi i niezbędnej ilości materiałów,
- 2) posiadać konstrukcję dostosowaną do przeniesienia działających obciążeń,
- 3) zapewniać bezpieczną komunikację pionową i swobodny dostęp do stanowisk pracy,
- 4) stwarzać możliwość wykonywania pracy w pozycji nie powodującej nadmiernego wysiłku.

§ 139. 1. Rusztowania typowe powinny być wykonane zgodnie z wymaganiami norm.

2. Rusztowania nietypowe powinny być wykonane zgodnie z projektem.

3. Rusztowania inwentaryzowane powinny być zaopatrzone w atest wytwórni, a ich montaż powinien być dokonywany zgodnie z instrukcją producenta.

§ 140. 1. Pracownicy zatrudnieni przy ustawianiu i rozbiórce rusztowań powinni być przeszkoleni w zakresie wykonywania danego rodzaju rusztowań.

2. Przy wykonywaniu robót na wysokości pracownicy powinni być zabezpieczeni pasami ochronnymi z linką umocowaną do stałych elementów konstrukcji budowli lub wznoszonych (rozbieganych) rusztowań.

§ 141. Przy wznoszeniu lub rozbiórce rusztowań należy wyznaczyć strefę niebezpieczną i zabezpieczyć ją w sposób określony w § 31.

§ 142. Zabronione jest ustawianie i rozbieganie rusztowań:

- 1) o zmroku, jeżeli nie zapewniono oświetlenia dającego dobrą widoczność,
- 2) w czasie gęstej mgły, opadów deszczu i śniegu oraz gołoledzi,
- 3) podczas burzy i wiatru o szybkości przekraczającej 10 m/sek.

§ 143. Wznoszenie lub rozbieganie rusztowań w sąsiedztwie napowietrznych linii elektrycznych może być dokonywane wyłącznie wtedy, gdy linie te są usytuowane poza strefą niebezpieczną określoną w § 31 i § 47; w przeciwnym razie przed rozpoczęciem robót linie napowietrzne należy wyłączyć spod napięcia.

§ 144. Używanie beczek, skrzyń, cegieł, bloków betonowych itp. przedmiotów jako rusztowań lub podpór dla pomostów rusztowań jest zabronione.

§ 145. Użytkowanie rusztowania dopuszczalne jest po dokonaniu jego odbioru przez nadzór techniczny, potwierdzonego zapisem w dzienniku budowy.

§ 146. 1. Na rusztowaniu powinna być wywieszona tablica informująca o dopuszczalnej wielkości obciążenia pomostów.

2. Obciążanie pomostów rusztowań materiałami ponad ustaloną ich nośność i gromadzenie się pracowników na pomostach jest zabronione.

§ 147. 1. Wchodzenie i schodzenie z rusztowań powinno odbywać się w miejscach do tego przeznaczonych.

2. Wspinanie się po stojakach, podłużnicach, leźniach i poręczach rusztowań jest zabronione.

§ 148. Piony komunikacyjne, schodnie i pomosty rusztowań należy utrzymywać w czystości, a w okresie zimy oczyszczać ze śniegu i posypywać piaskiem.

§ 149. Pozostawianie narzędzi przy krawędziach pomostów rusztowań jest zabronione.

§ 150. Jednoczesna praca na dwóch pomostach roboczych znajdujących się w jednym pionie jest dozwolona pod warunkiem zastosowania odpowiedniego zabezpieczenia, np. szczelnego daszku ochronnego.

§ 151. Rusztowania powinny być sprawdzane okresowo, a ponadto po silnym wietrze, opadach atmosferycznych i przerwach roboczych dłuższych niż 10 dni.

§ 152. Podłoże (grunt, konstrukcja itp.), na którym ustawia się rusztowanie, powinno zapewniać jego stabilność, mieć zapewnione stałe odwodnienie oraz odpływ wód opadawych od budynku.

§ 153. 1. Dla rusztowań nietypowych liczbę zakotwień oraz wielkość siły kotwiącej należy każdorazowo ustalać w zależności od rodzaju i wysokości tych rusztowań, przyjmując siłę jednego zamocowania, której składowa pozioma jest nie mniejsza niż 250 kG.

2. Zakotwienia powinny być rozmieszczane równomiernie na całej powierzchni ściany, przy której znajduje się rusztowanie. Poprzecznice w miejscach zakotwienia powinny być dosunięte do ściany.

3. Konstrukcja rusztowania nie powinna wystawać poza najwyższą położoną linię kotew więcej niż 3 m, a pomost roboczy nie powinien być umieszczony wyżej niż 1,5 m.

§ 154. 1. Rusztowania stojakowe powinny mieć wydzielone bezpieczne piony komunikacyjne.

2. Odległość najbardziej oddalonego stanowiska pracy od pionu komunikacyjnego nie powinna być większa niż 20 m.

§ 155. Nośność urządzenia do transportu materiałów na wysięgnikach mocowanych do konstrukcji rusztowania nie może przekraczać 150 kg.

§ 156. Wielkość prześwitu otworu w rusztowaniu dla przejazdu powinna być dostosowana do gabarytu pojazdów z ładunkiem, a szerokość otworu powinna być nie mniejsza niż 3 m. Znajdujące się przy przejeździe stojaki należy zabezpieczyć przed zmianą położenia (uderzeniem) za pomocą odbojnic.

§ 157. Rusztowania usytuowane bezpośrednio przy drogach (ulicach) oraz w miejscach przejazdów i przejść powinny mieć daszki ochronne wykonane w sposób określony w § 31.

§ 158. Rusztowanie z rur stalowych powinno być uziemione i posiadać instalację odgromową.

§ 159. 1. Rusztowania na kozłach należy stosować zgodnie z wymaganiami norm państwowych.

2. Opieranie kozłów na ceglach i innych materiałach lub przedmiotach jest zabronione.

§ 160. Zrzucanie elementów rozbieganych rusztowań jest zabronione.

§ 161. 1. Po zmontowaniu rusztowania wiszącego należy dokonać próby jego pracy zgodnie z dokumentacją techniczno-ruchową producenta.

2. Stan rusztowania wiszącego należy sprawdzać codziennie.

§ 162. 1. Wchodzenie pracowników na pomost rusztowania wiszącego jest dozwolone wówczas, gdy pomost znajduje się w najniższym położeniu.

2. Na pomoście rusztowania nie powinno przebywać jednocześnie więcej osób niż przewiduje instrukcja techniczno-ruchowa.

3. Wykonywanie gwałtownych ruchów, przechylanie się przez poręcze, gromadzenie materiałów i narzędzi po jednej stronie rusztowania, opieranie się o ścianę budynku itp. przez osoby znajdujące się na pomoście jest zabronione.

4. Podczas podnoszenia lub opuszczania pomostu pracownicy przebywający na rusztowaniu powinni odsunąć się od ściany budynku czy też innej budowli.

§ 163. 1. W czasie burzy i przy wietrze o szybkości większej niż 10 m/sek. pracę na rusztowaniu wiszącym należy przerwać, a pomost opuścić do najniższego położenia i zabezpieczyć przed ruchami wahadłowymi.

2. W razie braku dopływu prądu elektrycznego przez dłuższy okres czasu znajdujący się w górze pomost rusztowania należy opuścić za pomocą ręcznego urządzenia.

§ 164. 1. Używanie rusztowania wiszącego do transportu materiałów budowlanych oraz łączenie w jedną całość rusztowań wiszących przeznaczonych do oddzielnego użytkowania jest zabronione.

2. Pozostawianie na pomoście rusztowania materiałów i narzędzi po zakończonej pracy jest zabronione.

3. Naprawa rusztowania wiszącego może być dokonywana po opuszczeniu pomostu do najniższego położenia.

§ 165. 1. Rusztowania przesuwne składane należy użytkować zgodnie z instrukcją producenta.

2. Jeśli względy bezpieczeństwa tego wymagają, rusztowania przesuwne powinny być kotwione do ściany obiektu budowlanego co najmniej w dwóch miejscach.

3. Droga, po której rusztowanie jest przesuwane, powinna być wyrównana i utwardzona.

Rozdział 5

Roboty ziemne.

§ 166. 1. W razie prowadzenia robót ziemnych w bezpośrednim sąsiedztwie instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej, elektrycznej, gazowej, centralnego ogrzewania itp., należy określić bezpieczną odległość (w pionie i w poziomie), w jakiej mogą być wykonywane te roboty i zapewnić nad nimi fachowy nadzór techniczny. Odległość tę określa kierownictwo robót w porozumieniu z właściwymi jednostkami, w których zarządzie lub użytkowaniu znajdują się te instalacje.

2. W razie przypadkowego odkrycia w trakcie wykonywania robót ziemnych jakichkolwiek przewodów instalacji, o których mowa w ust. 1, należy niezwłocznie przerwać roboty do czasu ustalenia pochodzenia tych instalacji i określenia, czy i w jaki sposób możliwe jest w tym miejscu dalsze bezpieczne prowadzenie robót.

§ 167. Kopanie rowów poszukiwawczych w celu ustalenia położenia przewodów, jeżeli odpajanie gruntu odbywa się na głębokości większej niż 40 cm, powinno odbywać się wyłącznie sposobem ręcznym bez użycia kilofów.

§ 168. 1. W razie ujawnienia w czasie wykonywania robót ziemnych niewypałów lub przedmiotów trudnych do identyfikacji należy wszelkie roboty przerwać, a miejsce niebezpieczne ogrodzić i oznakować napisami ostrzegawczymi.

2. O znalezieniu niewypału lub przedmiotu trudnego do identyfikacji należy niezwłocznie zawiadomić właściwy organ prezydium rady narodowej i organy Milicji Obywatelskiej.

§ 169. 1. Przy wykonywaniu wykopów na placach, ulicach, podwórzach i innych miejscach dostępnych dla osób nie zatrudnionych przy robotach należy wokół wykopów ustawić poręczę ochronne i zaopatrzyć je w napis „osobom postronnym wstęp wzbroniony”, a w nocy w czerwone światła ostrzegawcze.

2. Poręczę powinny być umieszczone na wysokości 1,10 m ponad terenem i ustawione w odległości nie mniejszej niż 1 m od krawędzi wykopu.

3. W sytuacjach uzasadnionych względami bezpieczeństwa wykop należy szczelnie przykryć balami.

§ 170. Wykopy o ścianach pionowych bez rozparcia lub podparcia (nie umocnione) mogą być wykonywane tylko w gruntach suchych, gdy teren przy wykopie nie jest obciążony

w pasie o szerokości równej głębokości wykopu, a wykop wykonuje się:

- 1) w skałach zwartych jednorodnych przy odpajaniu mechanicznym — do głębokości 2 m,
- 2) w pozostałych gruntach — do głębokości 1 m.

§ 171. 1. Przy zabezpieczeniu ścian wykopów do głębokości nie przekraczającej 4 m; w razie gdy w bezpośrednim sąsiedztwie wykopu nie przewiduje się wystąpienia obciążeń spowodowanych przez budowlę, środki transportu, składowany materiał, urobek itp. oraz jeżeli warunki techniczne wykonania i odbioru robót nie stawiają ostrzejszych wymagań, należy stosować:

- 1) bale drewniane przyściennie o grubości co najmniej 50 mm kl. III/IV lub elementy profilowane z blach stalowych o wytrzymałości odpowiadającej balom drewnianym,
- 2) bale drewniane podrozporowe o grubości co najmniej 63 mm kl. III/IV,
- 3) bale drewniane podzastrzałowe o grubości co najmniej 100 mm kl. III/IV,
- 4) okrągłaki o średnicy w cieńszym końcu co najmniej 12 cm lub typowe rozpory stalowe,
- 5) zastrzały do zabezpieczenia podpartych ścian wykopu, wykonane z okrągłaków o średnicy wynoszącej w cieńszym końcu co najmniej 20 cm.

2. Rozstaw podparcia lub rozparcia ścian wykopów, o których mowa w ust. 1, powinien wynosić:

- 1) w układzie pionowym do 1 m,
- 2) w układzie poziomym do 1,5 m.

3. W razie głębienia wykopów w warunkach nie określonych w ust. 1 sposób podparcia lub rozparcia ścian wykopu powinien być podany w dokumentacji technicznej.

§ 172. Odeskowanie ażurowe ścian wykopów można stosować tylko w gruntach zwartych. Odeskowania tego nie wolno stosować w okresie zimowym.

§ 173. Przy wykonywaniu wykopów podpartych lub rozpartych oprócz wymagań określonych w § 169—172 powinny być spełnione następujące warunki:

- 1) górne krawędzie bali przyściennych powinny sięgać na wysokość co najmniej 0,15 m ponad teren,
- 2) wykop rozparty powinien być przykryty szczelnie balami, jeżeli przewidziany jest ruch przy nim lub gdy wykop znajduje się w zasięgu pracy żurawia,
- 3) stan rozparcia lub podparcia ścian wykopu należy sprawdzić przed każdym zejściem pracowników do wykopu,
- 4) rozpory powinny być w taki sposób umocowane, aby nie zachodziło samoczynne wypadanie,
- 5) pogłębianie wykopów więcej niż o 0,5 m w gruntach spoiстых, a w pozostałych — o 0,3 m może odbywać się po odeskowaniu ścian,
- 6) w każdej fazie robót pracownicy powinni znajdować się w części wykopu odeskowanego,
- 7) w razie konieczności dokonywania pośredniego przerzutu urobku w pionie należy zbudować pomost.

§ 174. Bezpieczne nachylenie ścian wykopów powinno być określone w dokumentacji projektowej wówczas, gdy:

- 1) roboty ziemne są wykonywane w gruncie nawodnionym,
- 2) głębokość wykopu wynosi więcej niż 4 m,
- 3) gdy teren przy skarpie ma być obciążony w pasie o szerokości równej głębokości wykopu,
- 4) grunt stanowią ily skłonne do pęcznienia,
- 5) wykopy wykonuje się na terenach osuwiskowych.

§ 175. Przy wykonywaniu skarp o nachyleniu bezpiecznym należy:

- 1) w pasie terenu przylegającego do górnej krawędzi skarpy, na szerokości równej trzykrotnej głębokości wykopu, wykonać spadki terenu umożliwiające łatwy odpływ wód opadowych w kierunku od wykopu,

- 2) likwidować naruszenie struktury gruntu skarpy przez usunięcie gruntu naruszonego, z zachowaniem bezpiecznych nachyleń w każdym punkcie skarpy,
- 3) sprawdzać skarpy po deszczu, mrozie lub po dłuższej przerwie w pracy.

§ 176. Przy wykonywaniu wykopów wąskoprzestrzennych koparką, pracownicy powinni wykonywać ich obudowę wyłącznie z zabezpieczonej części wykopu.

§ 177. 1. Jeżeli wykop osiągnie głębokość większą niż 1 m od poziomu terenu należy wykonać bezpieczne zejście (wyjście) dla pracowników.

2. Odległość między zejściami (wyjściami) do wykopu nie powinna przekraczać 20 m.

3. Schodzenie do wykopu i wychodzenie z niego po rozporach oraz posługiwanie się urządzeniami służącymi do wydobywania urobku do przewozu pracowników jest zabronione.

§ 178. Każdorazowe rozpoczęcie robót w wykopie wymaga sprawdzenia stanu jego obudowy lub skarp.

§ 179. 1. Przy wydobywaniu urobku z wykopu sposobem mechanicznym pracownicy powinni znajdować się w bezpiecznej odległości.

2. Jeżeli jednocześnie odbywa się praca w wykopie i transport urobku, wykop powinien być przykryty szczelnym i wytrzymałym pomostem.

3. Pojemniki do transportu urobku powinny być ładowane do $\frac{2}{3}$ ich wysokości.

§ 180. Zabronione jest składowanie urobku i materiałów:

- 1) w odległości mniejszej niż 1 m od krawędzi wykopu, jeżeli ściany jego są obudowane, a obudowa jest obliczona na dodatkowe obciążenie naziemem,
- 2) w granicach klina odłamu gruntu, jeżeli ściany wykopu nie są umocnione.

§ 181. Ruch środków transportowych przy wykopach powinien odbywać się poza klinem odłamu gruntu.

§ 182. 1. Przy zasypywaniu obudowanych wykopów deskowanie należy usuwać stopniowo, poczynając od dna wykopu, w miarę jego zasypywania.

2. Deskowanie można usuwać jednorazowo z wykopów wykonanych:

- 1) w gruntach spoistych — nie więcej niż na 0,5 m,
- 2) w pozostałych gruntach — nie więcej niż na 0,3 m.

§ 183. 1. Wykonywanie prac w studni przez pojedynczego pracownika dozwolone jest po wyposażeniu go w sprzęt ochronny i dodatkowym ubezpieczeniu przez innego pracownika znajdującego się na zewnątrz studni.

2. W razie wydobywania z dna studni urobku pracownicy po załadowaniu pojemnika powinni schronić się w wydzielonym miejscu, zabezpieczającym ich przed ewentualnym upadkiem pojemnika bądź urobku.

§ 184. Przy wykonywaniu robót ziemnych sprzętem zmechanizowanym należy wyznaczyć w terenie strefę niebezpieczną określoną w § 31.

§ 185. Przy wykonywaniu robót ziemnych koparka powinna być ustawiona w odległości co najmniej 0,60 m poza klinem odłamu dla danej kategorii gruntu.

§ 186. Przy pracach koparką przedsięwziętą nie wolno dopuszczać do tworzenia się nawisów.

§ 187. Przebywanie osób pomiędzy ścianą wykopu a koparką, nawet w czasie jej postoju, jest zabronione.

§ 188. Włączanie mechanizmu obrotowego koparki przed zakończeniem napełniania łyżki gruntem jest zabronione.

§ 189. Wylądowanie urobku z łyżki koparki nad skrzynią środka transportowego powinno nastąpić po zatrzymaniu ruchu obrotowego koparki i na wysokości nie większej niż:

- 1) 50 cm nad dnem skrzyni jednostki transportowej — w razie ładowania materiałów sypkich,

- 2) 25 cm nad dnem skrzyni — w razie ładowania materiałów kamiennych.

§ 190. 1. Przy wjeżdżaniu koparki na wzniesienie jej oś napędowa powinna znajdować się z tyłu, a przy zjeżdżaniu koparki ze wzniesienia — z przodu koparki.

2. W czasie przejazdu koparki wysięgnik powinien znajdować się w położeniu zgodnym z kierunkiem jazdy, a łyżka koparki powinna być opuszczona do wysokości 1 m nad terenem.

3. W czasie przerwy i po zakończeniu pracy łyżkę koparki należy opuścić na ziemię, podwozie zablokować, zatrzymać silnik i zamknąć kabinę.

4. W czasie pracy i zmiany miejsca postoju koparki kąt wzniesienia terenu nie powinien być większy niż 30°, a pochylenia boczne — nie większy niż 15°.

§ 191. Przy kruszeniu skał lub gruntów materiałami wybuchowymi należy stosować przepisy w sprawie pozwoleń na nabywanie, przechowywanie i używanie materiałów wybuchowych w zakładach przemysłowych nie podlegających przepisom prawa górniczego.

§ 192. 1. Praca spycharką jest dozwolona na spadkach podłużnych lub pochyleniach poprzecznych nie przekraczających 30°.

2. Przy pracach wykonywanych na nasypach lemiesz spycharki nie powinien wystawać poza krawędź nasypu.

§ 193. 1. Praca zgarniarki jest dozwolona na spadkach podłużnych lub pochyleniach poprzecznych nie przekraczających 10°.

2. Przewożenie ludzi w skrzyniach zgarniarek jest zabronione.

§ 194. 1. Elektryczne podgrzewanie (rozmarzanie) gruntu może być przeprowadzane na podstawie instrukcji uwzględniającej warunki miejscowe, opracowanej przez kierownictwo zakładu pracy.

2. Teren, na którym odbywa się elektryczne podgrzewanie gruntu, należy ogrodzić i oznakować tablicami ostrzegawczymi. O zmroku i w porze nocnej ogrodzony teren powinien być oświetlony.

3. Na terenie, na którym prowadzone jest elektryczne podgrzewanie gruntu, w ciągu całej doby powinna być zapewniona obecność fachowych pracowników obsługujących urządzenia elektryczne. Obsługa powinna mieć zapewnioną dobrą widoczność podgrzewanego terenu i możliwość natychmiastowego wyłączenia napięcia z punktu obserwacyjnego.

§ 195. Po każdym przesunięciu instalacji elektronagrzewu na nowe miejsce należy sprawdzić stan izolacji przewodów, środków ochronnych i ogrodzenia.

§ 196. Zamrażanie gruntów może odbywać się na podstawie dokumentacji projektowej i instrukcji bezpiecznego wykonywania robót.

Rozdział 6

Roboty murowe i tynkowe.

§ 197. 1. Stanowisko robocze należy stale utrzymywać w czystości i porządku, a rozlaną zaprawę murarską należy niezwłocznie usuwać.

2. Materiały na stanowisku roboczym należy tak układać, aby zapewniały pracownikom pełną swobodę ruchów.

§ 198. 1. Stanowisko pracy przy gaszeniu wapna palonego powinno być tak usytuowane, aby pracownik nie był narażony na wdychanie pyłu wapiennego niesionego przez wiatr.

2. Doły na wapno gaszone powinny mieć umocnione ściany. Doły te powinny być zabezpieczone barierami ochronnymi o wysokości 1,1 m ustawionymi w odległości nie mniejszej niż 1 m od krawędzi dołu.

§ 199. 1. Otwory w ścianach wychodzące na zewnątrz budynku, w stropach lub inne otwory, których dolna krawędź znajduje się poniżej 0,8 m od poziomu stropu lub pomostu, należy zabezpieczyć w sposób określony w § 16.

2. Wszelkie otwory pozostawione w czasie wykonywania robót, np. drzwiowe, balkonowe, szyby wyciągów, otwory w stropach, powinny być niezwłocznie zabezpieczone w sposób określony w § 16 i 30.

§ 200. Jednoczesne prowadzenie robót na dwóch lub więcej kondygnacjach w tym samym pionie, bez stropów lub innych urządzeń ochronnych, jak np. siatki czy daszki ochronne, jest zabronione.

§ 201. Chodzenie po świeżo wykonanych murach, przeklepieniach, płytach, stropach, przykryciach otworów i niestabilnych deskowaniach oraz wychylanie się poza krawędzie konstrukcji bez dodatkowego zabezpieczenia, jak również opieranie się o bariery — jest zabronione.

§ 202. Wykonywanie robót murowych i tynkowych w wykopach jest dozwolone po uprzednim zabezpieczeniu ścian wykopów zgodnie z warunkami określonymi dla robót ziemnych w rozdziale 5.

§ 203. Jeżeli stanowisko pracy dla wykonania ściany fundamentowej znajduje się między skarpią wykopu a wzniesioną ścianą, szerokość stanowisk pracy powinna wynosić nie mniej niż 70 cm.

§ 204. Zrzucanie materiałów, narzędzi i innych przedmiotów z wysokości lub do wykopów jest zabronione.

§ 205. Wykonywanie robót murowych i tynkowych z drabin przystawnych jest zabronione.

§ 206. Poziom pomostu roboczego rusztowania powinien znajdować się zawsze poniżej wznieszonego muru co najmniej o 0,3 m.

Rozdział 7

Roboty ciesielskie.

§ 207. Przy posługiwaniu się piłą tarczową zabronione jest:

- 1) cięcie drewna przed osiągnięciem przez nią pełnych obrotów,
- 2) zwiększanie obrotów ponad liczbę ustaloną przez producenta,
- 3) cięcie drewna bez prawidłowo założonych osłon i klina rozszczepiającego.

§ 208. Przy pracy ręczną piłą mechaniczną drewno przeznaczone do cięcia powinno być unieruchomione. Odsuwanie ręką dolnej osłony przy włączonym silniku jest zabronione.

§ 209. W razie zauważenia jakichkolwiek nieprawidłowości w działaniu piły należy pracę natychmiast przerwać.

§ 210. W razie wykonywania robót ciesielskich w pobliżu przewodów sieci elektrycznej należy stosować przepis § 143.

§ 211. Ręczne podawanie w pionie materiałów długich, np. desek lub bali, jest dozwolone do wysokości 3 m.

§ 212. Prace ciesielskie z drabin przystawnych zabezpieczonych można wykonywać tylko do wysokości 3 m.

§ 213. 1. Przy rozbiórce deskowania należy podjąć środki zabezpieczające przed możliwością zaważenia się elementów deskowania, runięcia podtrzymujących rusztowań lub konstrukcji usztywniających.

2. O kolejności rozbiórki poszczególnych elementów deskowania decyduje majster lub kierownik robót.

§ 214. 1. Materiał z rozbiórki powinien być bezpośrednio usunięty na wyznaczone składowisko.

2. Składowanie na rusztowaniach elementów rozbiernych deskowań lub materiałów pochodzących z rozbiórki jest zabronione.

§ 215. 1. Roboty związane z zabezpieczeniem drewna przed zagrzybieniem lub z jego odgrzybieniem powinny być wykonywane przez pracowników zapoznanych z występującymi zagrożeniami.

2. Pracowników, u których występują objawy uczuleń na środki chemiczne, nie należy zatrudniać przy tych pracach.

§ 216. 1. W czasie wykonywania robót impregnacyjnych zabronione jest:

- 1) palenie tytoniu,
- 2) spożywanie posiłków,
- 3) dotykanie rękami ciała, zwłaszcza oczu.

2. Niezwłocznie po zakończeniu robót impregnacyjnych oraz w przerwach przeznaczonych na posiłki pracownicy obowiązani są starannie umyć się ciepłą wodą z mydłem.

§ 217. 1. Miejsca i pomieszczenia przeznaczone do impregnacji drewna należy zaopatrzyć w sprzęt przeciwpożarowy, dostosowany do rodzaju używanego środka impregnacyjnego, a miejsca szczególnie niebezpieczne zabezpieczyć ogrodzeniem i zaopatrzyć w odpowiednie napisy ostrzegawcze.

2. W pomieszczeniach zamkniętych, w których są wykonywane roboty impregnacyjne, powinna być wyciągowa instalacja wentylacyjna.

§ 218. Przed rozpoczęciem prac impregnacyjnych pracownicy obowiązani są natrzeć odkryte miejsca ciała, a zwłaszcza twarz i ręce, maścią ochronną.

§ 219. Szczotki i pędzle przeznaczone do powlekania drewna środkiem impregnacyjnym powinny być zaopatrzone w tarczę ochronną nasadzoną na trzonek pędzla, zapobiegającą ściekaniu impregnatu na ręce pracownika.

§ 220. Źródła wody znajdujące się w pobliżu miejsc, w których wykonywane są roboty impregnacyjne, należy zabezpieczyć przed zanieczyszczeniem środkami impregnacyjnymi.

§ 221. W sprawach nie uregulowanych w niniejszym rozdziale w zakresie robót ciesielskich obowiązują przepisy w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy robotach impregnacyjnych i odgrzybieniowych.

Rozdział 8

Roboty zbrojarskie.

§ 222. 1. Stoły warsztatowe i maszyny zbrojarskie powinny być ustawione w pomieszczeniach zamkniętych lub pod wiatami.

2. Stoły warsztatowe do przygotowania zbrojenia powinny być mocno zbudowane i przytwierdzone do podłoża.

3. Stanowiska pracy zbrojarzy znajdujące się po obu stronach stołu należy oddzielić umieszczoną nad stołem siatką o wysokości 1 m, o oczkach nie większych niż 20 mm.

§ 223. 1. Poszczególne rodzaje elementów zbrojenia powinny być składowane oddzielnie, na wyrównanym i odwodnionym podłożu albo na podkładach.

2. Chodzenie po ułożonych elementach zbrojenia jest zabronione.

§ 224. 1. Elementy zbrojenia przenoszone za pomocą żurawi powinny być zawieszane stabilnie i zabezpieczone przed wysunięciem się.

2. Przemieszczane elementy zbrojenia należy opuszczać i układać ostrożnie. Rzucanie elementów zbrojenia jest zabronione.

§ 225. Kołowrotki do rozwijania zwojów stali zbrojeniowej oraz przestrzeń pomiędzy kołowrotkami a prościarkami powinny być ogrodzone.

§ 226. 1. W razie prostowania stali metodą wyciągania — stanowiska pracy, miejsca zamocowania prętów oraz trasę z obu stron toru wyciągowego należy zabezpieczyć ogrodzeniem skutecznie zabezpieczającym pracowników.

2. Na wydzielonym terenie, o którym mowa w ust. 1, zabronione jest:

- 1) przebywanie pracowników wzdłuż wyciąganego pręta zbrojeniowego w czasie prostowania stali,
- 2) przebywanie osób nie zatrudnionych przy prostowaniu stali,
- 3) organizowanie innych stanowisk roboczych i składowisk.

§ 227. Wprowadzania końca pręta ze zwoju do prościarki należy dokonywać tylko po jej zatrzymaniu.

§ 228. 1. Przy cięciu prętów zbrojeniowych nożycami ręcznymi należy cięty pręt oprzeć obustronnie na kozłach lub na stole zbrojarskim.

2. Cięcie prętów zbrojeniowych o średnicy większej niż 20 mm nożycami ręcznymi jest zabronione.

3. Przy przecinaniu mechanicznym prętów zbrojeniowych chwytanie ręką prętów w odległości mniejszej niż 50 cm od nożyc jest zabronione.

§ 229. Pręty o średnicy większej niż 20 mm mogą być odginane wyłącznie za pomocą urządzeń mechanicznych.

§ 230. Zakładanie zbrojenia, przestawianie odbojnic lub trzpieni przy gięciu stali na mechanicznej giętarcie dopuszczalne jest tylko przy unieruchomionej tarczy giętarki.

§ 231. W czasie montażu zbrojenia elementów przylegających do zewnętrznych krawędzi budynku zbrojarze powinni być zaopatrzeni w pasy bezpieczeństwa. Linki pasów należy umocować do stałych elementów konstrukcji.

§ 232. Składowanie elementów zbrojenia na pomostach roboczych przeznaczonych wyłącznie do pracy zbrojarzy jest zabronione.

Rozdział 9

Roboty betonowe i żelbetowe.

§ 233. W razie dodawania do masy betonowej środków chemicznych, roztwór należy przygotowywać w wydzielonych naczyniach i w wyznaczonym na to miejscu, a pracownicy zatrudnieni przy rozcieńczaniu środków chemicznych powinni być zaopatrzeni w sprzęt ochrony osobistej.

§ 234. Przy dostawie masy betonowej samochodami punkt zsyłu powinien być wyposażony w odbojnice zabezpieczające samochód przed stoczeniem się.

§ 235. Pojemniki do transportu masy betonowej powinny być wyposażone w klapy łatwo otwieralne i zabezpieczające przed przypadkowym wyładunkiem masy.

§ 236. 1. Opróżnianie pojemnika powinno odbywać się stopniowo i równomiernie, aby nie dopuścić do przeciążenia deskowania masą betonową.

2. Wylewanie masy betonowej w deskowanie nie może być dokonywane z wysokości większej niż 1 m.

§ 237. W razie stosowania urządzeń o podwyższonym ciśnieniu pary do naparzania elementów prefabrykowanych, obowiązują przepisy dozoru technicznego dotyczące eksploatacji urządzeń pracujących pod ciśnieniem.

§ 238. 1. Przy podgrzewaniu lub naparzaniu materiałów parą należy zabezpieczyć pracowników przed oparzeniem.

2. Zawory przewodów pary należy umieszczać w miejscach łatwo dostępnych dla obsługi urządzeń.

§ 239. Naprawy instalacji parowej lub gorącej wody należy wykonywać po uprzednim wyłączeniu i opróżnieniu tych urządzeń.

§ 240. Nie zabetonowane uzbrojenie żelbetowej konstrukcji, mającej łączność z odcinkiem nagrzewanym elektrycznie, należy uziemić.

§ 241. W razie podgrzewania prądem elektrycznym, parą lub wodą takich materiałów, jak betony, zaprawy, kruszywa, należy przestrzegać przepisów § 194, 195 i 238.

§ 242. Formy do produkcji elementów prefabrykowanych o ciężarze większym niż 80 kg powinny być przemieszczane za pomocą urządzeń mechanicznych.

§ 243. Zabronione jest:

- 1) podchodzenie do transportowanego zbrojenia wcześniej, zanim znajdzie się ono na wysokości 0,5 m ponad formą,
- 2) chwytanie rękami za skrajne wkładki szkieletu zbrojenia układanego w formy.

§ 244. 1. Przy podnoszeniu elementu prefabrykowanego z formy należy sprawdzić dynamometrem zawieszony na haku dźwignicy ciężar elementu oraz stwierdzić, czy nie nastąpiło przyssanie lub przyczepienie się jego powierzchni do formy (stendy).

2. Pracownik obserwujący dynamometr powinien znajdować się w odległości nie mniejszej niż 1,5 m od krawędzi formy.

3. Jeżeli strzałka dynamometru dojdzie do granicy nominalnego udźwigu żurawia lub suwnicy, a element nie zostanie podniesiony, należy natychmiast wstrzymać dalsze podnoszenie. Ponowne podnoszenie może nastąpić po odspojeniu elementu od podłoża formy.

§ 245. Wyjmowanie elementów prefabrykowanych o dużych wymiarach (płyty, belki) z form uchylnych powinno być dokonywane przy użyciu urządzeń zapobiegających ich odkształceniu, przy czym forma powinna być prawidłowo podparta.

§ 246. Przenoszenie haków zawiesia z uchwytów formy na uchwyty elementów powinno odbywać się z pomostów wolno stojących, ustawionych po obu stronach formy. Stosowanie drabini opieranych o pochyloną formę jest zabronione.

§ 247. 1. Przy składaniu i rozbieraniu form bateryjnych pracownicy powinni znajdować się na wolno stojących pomostach zabezpieczonych barierami.

2. Przed usunięciem każdej kolejnej przegrody pionowej znajdujący się poza nią element należy zamocować do następnego elementu za pomocą uchwytów.

3. Zamocowanie, o którym mowa w ust. 2, powinno być zdjęte dopiero po nałożeniu na uchwyty haków zawiesia.

§ 248. 1. Na odcinkach naciągania zbrojenia w konstrukcjach sprężonych, jak również przed urządzeniami do naciągania, powinno być ustawione ogrodzenie skutecznie zabezpieczające pracowników.

2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się, gdy zbrojenie na całej długości naciąga się w otworach konstrukcji.

§ 249. Wydłużenie prętów zbrojenia w konstrukcjach sprężonych, przeprowadzane za pomocą pras hydraulicznych lub nagrzewania elektrycznego, powinno odbywać się na podstawie specjalnej instrukcji określającej sposoby zabezpieczenia pracowników przed oparzeniem, porażeniem prądem elektrycznym, zerwaniem się prętów lub uszkodzeniem zakotwienia.

§ 250. Pracownik obsługujący prasę naciągową powinien znajdować się w bezpiecznym miejscu.

Rozdział 10

Montaż z elementów wielkowymiarowych.

§ 251. Prace montażowe konstrukcji z prefabrykowanych elementów wielkowymiarowych mogą być wykonywane tylko na podstawie projektu montażu i przez pracowników zapoznanych z instrukcją organizacji montażu oraz rodzajem używanego sprzętu zmechanizowanego.

§ 252. Urządzenia pomocnicze przeznaczone do montażu powinny być sprawdzone pod względem wytrzymałościowym i posiadać atesty, a stan techniczny narzędzi i urządzeń pomocniczych powinien być badany codziennie przez nadzór techniczny.

§ 253. Przebywanie pracowników na górnych powierzchniach ścian, belek, słupów i ram oraz na dwóch, niższych kondygnacjach znajdujących się bezpośrednio pod kondygnacją, na której są prowadzone roboty montażowe, jest zabronione.

§ 254. Prowadzenie montażu budowli z elementów wielkowymiarowych jest zabronione:

- 1) przy szybkości wiatru powyżej 10 m/sek.,
- 2) przy złej widoczności (zmierzch, mgła i pora nocna), jeżeli miejsca pracy nie mają należytego oświetlenia o natężeniu światła co najmniej 50 luksów.

§ 255. Elementy prefabrykowane można zwolnić z podwieszenia po ich uprzednim zamocowaniu.

§ 256. Przy zakładaniu rozpór montażowych, wykonywaniu robót spawalniczych, odczepianiu elementów prefabrykowanych z zawiesi i przy betonowaniu styków, dozwolone jest wyłącznie stosowanie drabin wolno stojących lub pomostów montażowych.

§ 257. 1. Przy podnoszeniu elementów prefabrykowanych należy:

- 1) stosować odpowiednie rodzaje zawiesi,
- 2) zawieszać na zawieszaniu elementy o ciężarze nie przekraczającym dopuszczalnego nominalnego udźwigu dla zawieszania,
- 3) dokonywać oględzin zewnętrznych elementu,
- 4) zaczepiać liny kierunkowe,
- 5) prawidłowo zawieszać haki zawieszania,
- 6) kontrolować prawidłowość zawieszania elementu, na haku po podniesieniu go na wysokość 0,5 m.

2. Przy montażu słupów, biegów klatek schodowych itp. w czasie ich podnoszenia liny zawieszania nie powinny ocierać się o krawędzie elementu.

3. Podnoszenie i przemieszczanie wraz z elementami prefabrykowanymi jednocześnie innych przedmiotów lub materiałów (narzędzi, rozpór montażowych itp.) jest zabronione.

§ 258. Podanie sygnału do podnoszenia elementu może nastąpić po usunięciu wszystkich pracowników poza obszar równy rzutowi przemieszczanego elementu, powiększonemu z każdej strony o 6 m.

§ 259. Materiały i sprzęt pomocniczy na stropie montowanego obiektu powinny być składane w miejscach nie utrudniających poruszania się pracowników.

Rozdział 11

Roboty spawalnicze.

§ 260. Przy wykonywaniu robót spawalniczych jest dozwolone używanie wyłącznie butli do gazów technicznych posiadających ważną cechę organu dozoru technicznego.

§ 261. Ręczne przemieszczanie butli o pojemności wodnej powyżej 10 l powinno być wykonywane przez co najmniej dwie osoby.

§ 262. 1. Przewożenie napełnionych lub opróżnionych butli bez nałożonych kołpaków ochronnych jest zabronione.

2. Przy przewożeniu butli pojazdami nie przystosowanymi do tego celu butle powinny być zabezpieczone pierścieniami gumowymi lub przełożone sznurem konopnym przy najmniej w dwóch miejscach na swojej długości bądź w inny podobny sposób.

3. Jednoczesne przewożenie ludzi i butli w skrzyni pojazdu jest zabronione.

§ 263. Butle na budowie i w czasie transportu należy chronić przed zanieczyszczeniem tłuszczem, działaniem promieni słonecznych, deszczu i śniegu.

§ 264. Przechowywanie w tym samym pomieszczeniu butli z tlenem i materiałów lub gazów tworzących w połączeniu z nim mieszaninę wybuchową jest zabronione.

§ 265. 1. W czasie pobierania gazów technicznych butle powinny być ustawione w pozycji pionowej lub pod kątem nie mniejszym niż 45° od poziomu.

2. Odległość płomienia palnika od butli nie może być mniejsza niż 1 m.

3. Butlę, która nagrzewa się od wewnątrz, należy usunąć poza miejsce pracy, otworzyć zawór oraz polewać ją silnym strumieniem wody lub środkiem gaśniczym.

§ 266. Eksploatowanie wytwornicy acetylenowej jest dozwolone po jej dopuszczeniu do użytkowania przez organ dozoru technicznego.

§ 267. 1. Wytwornice acetylenowe przeznaczone do pracy stałej powinny być ustawione w oddzielnym, przeznaczonym do tego celu pomieszczeniu, mającym zapewnione stałe ogrzewanie.

2. Wytwornice przenośne mogą być ustawione w innych pomieszczeniach niż określone w ust. 1, jeżeli odległość od źródła ognia wynosi minimum 4 m oraz odległość pomiędzy wytwornicami jest większa niż 6 m. W chłodnej porze roku wytwornice powinny być chronione przed zamarznięciem.

§ 268. W czasie eksploatacji wytwornic acetylenowych zabronione jest:

- 1) ładowanie do wytwornicy karbidu o innej granulacji i w ilościach większych od podanych na tabliczce znamionowej wytwornicy,
- 2) pobieranie większych ilości gazu, niż wynosi wydajność wytwornicy i przepustowość bezpiecznika,
- 3) zwiększanie ciśnienia gazu powyżej dopuszczalnego, wskazanego przez wytwórcę,
- 4) pozostawianie czynnej wytwornicy bez opieki,
- 5) transportowanie czynnych wytwornic przenośnych,
- 6) otwieranie pokryw przy szufladach zasypowych do karbidu, jeżeli w wytwornicy istnieje nadciśnienie,
- 7) przepychanie karbidu w lejach wytwornic z koszem zasypowym za pomocą narzędzi powodujących iskrzenie,
- 8) pobieranie acetyleny z pominięciem bezpiecznika sieciowego.

§ 269. W czasie ładowania wytwornicy karbidem jej szuflady powinny być suche, karbid powinien być rozmieszczony równomiernie i powinien sięgać najwyżej do połowy wysokości szuflady.

§ 270. Przed rozpoczęciem i w czasie pracy spawacz obowiązany jest sprawdzać stan techniczny wytwornicy oraz upewniać się, czy bezpiecznik wodny zaopatrzony jest w dostateczną ilość wody. Zawory bezpieczeństwa należy przy najmniej raz w tygodniu przeczystwiać.

§ 271. 1. Karbid należy przechowywać w naczyniach suchych i szczelnie zamkniętych.

2. Zabronione jest:

- 1) otwieranie naczyń z karbidem przy użyciu płomienia, rozgrzewanych narzędzi lub narzędzi powodujących iskrzenie,
- 2) przechowywanie z karbidem płynnego powietrza, tlenu i chloru,
- 3) przechowywanie karbidu w podziemiach i w piwnicach,
- 4) palenie tytoniu lub używanie otwartego ognia w składzie karbidu.

§ 272. 1. Węże do tlenu i acetyleny powinny różnić się między sobą barwą lub inną łatwo dostrzegalną cechą, a długość ich powinna wynosić co najmniej 5 m.

2. Nie wolno zmieniać przeznaczenia węży używanych uprzednio do innych gazów.

3. Miejsca uszkodzone w węzłach powinny być wycięte. Łączenie końców dwóch węży należy wykonywać za pomocą specjalnych łączników metalowych, o przekroju wewnętrznym odpowiadającym przeszwitowi łączonego węża.

4. Zamocowanie węży na nasadkach reduktorów, bezpieczników wodnych, palników i łączników powinno być dokonane wyłącznie za pomocą płaskich zacisków.

§ 273. Stosowanie do tlenu i acetyleny przewodów igielitowych lub z innych tworzyw sztucznych o podobnych właściwościach jest zabronione.

§ 274. W razie zamarznięcia zaworu butli gazowej, wytwornicy lub bezpiecznika wodnego odmrażanie tych urządzeń powinno być dokonywane za pomocą gorącej wody lub pary wodnej. Odmrażanie za pomocą płomienia jest zabronione.

§ 275. Sprzęt do spawania elektrycznego powinien mieć atest producenta i być użytkowany zgodnie z opracowaną przez niego instrukcją.

§ 276. Napięcie na zaciskach spawarki nie powinno być większe w momencie zajarzenia się łuku niż 100 V przy prądzie stałym i 70 V przy prądzie przemiennym.

§ 277. 1. Stałe stanowisko spawacza powinno być wyposażone w skuteczną miejscową wentylację wyciągową.

2. Przed rozpoczęciem spawania elektrycznego spawacz obowiązany jest sprawdzić prawidłowość połączeń przewodów i przyłączenia końcówki kabla roboczego do uchwytu oraz zastosowanego środka ochrony dodatkowej przed porażeniem.

§ 278. 1. Do zasilania uchwytu elektrody i do masy należy stosować wyłącznie przewody oponowe — spawalnicze (OS), o prawidłowo dobranym przekroju.

2. Każdy spawany przedmiot powinien być uziemiony.

§ 279. Ubranie spawacza nie powinno być zanieczyszczone smarami lub tłuszczami.

§ 280. Pracownicy znajdujący się obok stanowisk roboczych spawaczy powinni być zabezpieczeni przed szkodliwym działaniem promieni na wzrok.

§ 281. W czasie opadów atmosferycznych spawanie lub cięcie metali jest dozwolone po osłonięciu stanowiska roboczego.

§ 282. 1. Spawanie zbiorników lub naczyń, w których były przechowywane ciecze lub gazy łatwo zapalne bądź trujące, jest dozwolone po uprzednim ich oczyszczeniu z resztek gazów, cieczy oraz ich par i po starannym wymyciu zgodnie z opracowaną instrukcją.

2. Roboty spawalnicze w zbiornikach lub kotłach mogą być wykonywane wyłącznie pod nadzorem pracowników znajdujących się na zewnątrz, przy zachowaniu wzajemnej łączności i możliwości udzielania natychmiastowej pomocy.

3. Pracownicy znajdujący się wewnątrz zbiornika powinni mieć na sobie pas lub szelki ochronne, do których

należy przymocować linkę trzymaną przez znajdującego się na zewnątrz zbiornika pracownika ubezpieczającego.

§ 283. W sprawach nie uregulowanych w niniejszym rozdziale obowiązują przepisy w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy spawaniu i cięciu metali, przy użytkowaniu butli z gazami sprężonymi, skroplonymi i rozpuszczonymi pod ciśnieniem oraz w sprawie budowy i eksploatacji kotłów parowych i wodnych, przenośnych zbiorników ciśnieniowych i wytwornic acetylenowych oraz wykonywania nad nimi dozoru technicznego.

Rozdział 12

Roboty izolacyjne, antykorozyjne i dekarские.

§ 284. Na dachach krytych elementami, których wytrzymałość nie zapewnia bezpiecznego przebywania na nich pracowników, należy układać przenośne mostki zabezpieczające.

§ 285. 1. Przy wykonywaniu pokrycia dachów płaskich w pobliżu krawędzi dachu należy zabezpieczyć pracownika za pomocą pasa ochronnego z linką zamocowaną do stałych części konstrukcji obiektu.

2. Pracowników zatrudnionych na dachu o pochyleniu większym niż 20%, jeżeli nie stosuje się rusztowań ochronnych, należy zabezpieczyć przed upadkiem za pomocą pasów ochronnych lub innych urządzeń.

§ 286. Materiały składowane na dachu należy zabezpieczyć przed spadnięciem.

§ 287. 1. Kotły do podgrzewania mas bitumicznych powinny być zaopatrzone w pokrywę.

2. Kotły i zbiorniki do podgrzewania i transportu ręcznego mas bitumicznych powinny być wypełniane najwyżej do $\frac{3}{4}$ ich wysokości.

3. Przewóz mas bitumicznych powinien odbywać się w szczelnie zamkniętych zbiornikach.

§ 288. 1. Mieszanie asfaltu z benzyną powinno odbywać się w odległości nie mniejszej niż 50 m od źródła otwartego ognia i przy użyciu wyłącznie drewnianych mieszadeł.

2. Wlewanie podgrzanego asfaltu do benzyny powinno odbywać się przy stałym mieszanii. Nie wolno wlewać benzyny do asfaltu.

3. Używanie do rozcieńczania asfaltu benzyny etylizowanej i benzenu jest zabronione.

§ 289. 1. Przy wykonywaniu robót izolacyjnych wewnątrz zbiorników, studni i w pomieszczeniach zamkniętych stosowanie rozpuszczalników i materiałów szkodliwych, łatwo zapalnych lub wybuchowych jest dopuszczalne tylko pod warunkiem zapewnienia odpowiednio intensywnej wymiany powietrza i zastosowania sprzętu ochrony osobistej.

2. Roboty w studniach i zbiornikach powinny być wykonywane w sposób określony w § 282.

§ 290. 1. Przy wykonywaniu powłok izolacyjnych wewnątrz zbiorników, kanałów, pomieszczeń zamkniętych i innych konstrukcji stosowane materiały powinny być przygotowywane na zewnątrz izolowanego obiektu i dostarczane w stanie gotowym do użycia.

2. Wykonywanie robót wymienionych w ust. 1 powinno odbywać się zgodnie z przepisami § 289.

Rozdział 13

Roboty wykończeniowe.

§ 291. 1. Przy umocowywaniu w pomieszczeniach wykładzin podłogowych lub ściennych z zastosowaniem mas palnych wybuchowych lub zawierających rozpuszczalniki

oraz przy pokrywaniu podłóg lakierem rozpuszczalnikowym lub innymi materiałami o podobnych właściwościach należy na czas wykonywania robót i wyparowania rozpuszczalników:

- 1) usunąć wszystkie otwarte źródła ognia na odległość co najmniej 30 m od tych pomieszczeń,
- 2) wyłączyć instalację elektryczną, a w razie potrzeby oświetlenia stosować światło elektryczne w szczelnej oprawie połączone kablem (przewodem OP) z punktem zasilania znajdującym się poza częścią obiektu, w którym wykonywane są roboty,
- 3) zapewnić dostateczną wentylację,
- 4) używać obuwia nie powodującego iskrzenia,
- 5) nie rzucać narzędzi metalowych.

2. Przed wejściem do budynku i do poszczególnych pomieszczeń, o których mowa w ust. 1, należy umieścić tablice ostrzegawcze o pracy z materiałem łatwo zapalnym i zakazujące palenia.

3. Prace wymienione w ust. 1 powinny być wykonywane pod stałym nadzorem technicznym.

§ 292. Palenie tytoniu i zbliżanie się pracowników do otwartych źródeł ognia w ubraniach roboczych nasyconych parami rozpuszczalników jest zabronione.

§ 293. Przy układaniu deszczulek posadzkowych na lepikach bitumicznych należy przestrzegać przepisu § 289 ust. 1.

§ 294. Przelewanie na stanowisku roboczym kwasu solnego lub innych środków żrących powinno być dokonywane przy użyciu specjalnych urządzeń i zachowaniu szczególnej ostrożności.

§ 295. 1. Wykonywanie robót malarskich przy użyciu drabin rozstawnych jest dozwolone tylko do wysokości nie przekraczającej 4 m od podłogi.

2. Drabiny należy zabezpieczyć przed poślizgnięciem i rozsunięciem się.

§ 296. 1. Wewnętrzne roboty malarskie z zastosowaniem składników wydzielających szkodliwe dla zdrowia substancje lotne należy wykonywać przy zapewnieniu warunków określonych w § 291 i 292.

2. Przy wypalaniu w pomieszczeniach starych olejnych farb należy przestrzegać przepisu § 289 ust. 1.

§ 297. W pomieszczeniach, w których są prowadzone roboty malarskie roztworami wodnymi, należy wyłączyć instalację elektryczną.

§ 298. Malowanie farbami zawierającymi trujące składniki jest dozwolone tylko pędzlem.

§ 299. 1. Obróbka kamieni na placu budowy powinna być dokonywana w ogrodzonym miejscu, do którego osobom nie zatrudnionym należy zabronić wstępu.

2. Stanowiska robocze odległe między sobą mniej niż 3 m powinny być zabezpieczone ekranami o wysokości co najmniej 2 m.

3. Przy obróbce elementów okładzinowych wewnątrz pomieszczeń należy na stanowisku roboczym zainstalować wyciąg miejscowy pyłu.

4. Przy stosowaniu sprężonego powietrza do obróbki płaszczyzn kamienia należy zaopatrzyć pracowników w sprzęt ochrony osobistej.

Rozdział 14

Roboty rozbiórkowe.

§ 300. 1. Teren, na którym odbywa się rozbiórka obiektu budowlanego, należy ogrodzić i oznakować tablicami ostrzegawczymi.

2. Przed rozpoczęciem robót rozbiórkowych należy odłączyć od rozbieganego obiektu sieć wodociagową, gazową, ciepłą, elektryczną, kanalizacyjną i inną.

§ 301. Przed przystąpieniem do robót rozbiórkowych pracownicy powinni być zapoznani z programem rozbiórki i poinstruowani o bezpiecznym sposobie jej wykonywania.

§ 302. Usuwanie jednego elementu nie powinno wywoływać nieprzewidzianego spadania lub zaważenia się innego.

§ 303. 1. Prowadzenie robót rozbiórkowych, jeżeli zachodzi możliwość obalenia części konstrukcji obiektu przez wiatr, jest zabronione.

2. Podczas wiatru o szybkości większej niż 10 m/sek. należy roboty wstrzymać.

§ 304. W czasie rozbiórki przebywanie ludzi na niżej położonych kondygnacjach jest zabronione.

§ 305. 1. Przy usuwaniu gruzu z rozbieganego obiektu należy stosować zsuwnice pochyle lub rynny zsypowe.

2. Zsuwnice powinny mieć zabezpieczenie przed spadaniem lub wypadaniem gruzu.

§ 306. Gromadzenie gruzu na stropach, balkonach, klatkach schodowych i innych konstrukcyjnych częściach obiektu jest zabronione.

§ 307. Obalanie ścian lub innych części obiektu przez podkopywanie i podcinanie jest zabronione.

§ 308. 1. Przy obalaniu obiektu sposobami zmechanizowanymi zatrudnionych pracowników i maszyny należy usunąć poza strefę niebezpieczną (§ 31 ust. 1).

2. Przy rozbiórce sposobem obalania długość przymocowanych lin powinna być trzykrotnie większa od wysokości obiektu, a umocowanie powinno być niezawodne.

3. Liny należy każdorazowo sprawdzać przed ich ponownym użyciem.

4. Przy zakładaniu liny powinien być zastosowany taki sposób jej podnoszenia, aby przypadkowo strącone cegły lub gruz nie spadały na pracowników.

§ 309. 1. Obalanie lub rozsadzanie części obiektu za pomocą materiałów wybuchowych powinno być dokonywane zgodnie z zasadami obowiązującymi przy robotach górniczych.

2. O terminie rozbiórki z zastosowaniem materiałów wybuchowych należy powiadomić wszystkie osoby znajdujące się w strefie działania rozrzutu.

3. Wybuch może nastąpić po uprzednim usunięciu wszystkich osób poza strefę działania rozrzutu.

Rozdział 15

Ochrona osobista pracowników.

§ 310. Przed dopuszczeniem pracownika do pracy zakład obowiązany jest zaopatrzyć go w odzież roboczą i ochronną zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

§ 311. 1. Pracownicy narażeni na urazy mechaniczne, porażenia prądem, upadki z wysokości, oparzenia, zatrucia, promieniowanie, wibrację oraz inne szkodliwe czynniki i zagrożenia związane z wykonywaną pracą powinni być zaopatrzeni w sprzęt ochrony osobistej.

2. Przepis ust. 1 dotyczy również innych osób, przebywających na terenie zakładu pracy.

§ 312. Sprzęt ochrony osobistej pracowników powinien posiadać atesty oraz instrukcje określające sposób jego użytkowania, konserwacji i przechowywania.

Rozdział 16

Pierwsza pomoc.

§ 313. 1. Na budowie powinny być urządzone punkty pierwszej pomocy obsługiwane przez wyszkolonych w tym zakresie pracowników.

2. Jeżeli roboty są wykonywane w odległości większej niż 500 m od punktu pierwszej pomocy, w miejscu pracy powinna znajdować się przenośna apteczka.

§ 314. Jeżeli w razie wypadku publiczne środki transportowe służby zdrowia nie mogą zapewnić szybkiego przewozu poszkodowanych, kierownictwo budowy powinno dostarczyć dostępne mu środki lokomocji.

§ 315. 1. Na budowie powinien być wywieszony na widocznym miejscu wykaz zawierający adresy i numery telefonów:

- 1) najbliższego punktu lekarskiego,
- 2) najbliższej straży pożarnej,
- 3) posterunku Milicji Obywatelskiej,
- 4) najbliższego punktu telefonicznego (urząd pocztowy, mieszkanie prywatne, budka telefoniczna itp.).

2. Wymienione w ust. 1 adresy i numery telefonów powinny być znane każdemu pracownikowi nadzoru technicznego.

Rozdział 17

Przepisy końcowe.

§ 316. Tracą moc:

- 1) rozporządzenie Ministrów Spraw Wewnętrznych i Opieki Społecznej z dnia 23 maja 1935 r. — Przepisy dotyczące przestrzegania warunków bezpieczeństwa i higieny przy robotach budowlanych (Dz. U. z 1935 r. Nr 50, poz. 329, z 1947 r. Nr 30, poz. 128 i z 1954 r. Nr 7, poz. 23),
- 2) rozporządzenie Ministrów Odbudowy oraz Pracy i Opieki Społecznej z dnia 21 marca 1947 r. o warunkach bezpieczeństwa przy robotach rozbiórkowych (Dz. U. Nr 30, poz. 128).

§ 317. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 lipca 1972 r.

Minister Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych:
A. Karkoszka